

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra tělesné výchovy

SPORTOVNÍ ŠERM A JEHO KOŘENY
V HISTORII

Competitive Fencing and its Origin

Bakalářská práce

Autor: *Vít Fišar*
Obor: *Dějepis – Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělání*
Typ studia: *prezenční*
Vedoucí práce: *PhDr. PaedDr. Ladislav Kašpar, Ph.D.*

2014

Název:

Sportovní šerm a jeho kořeny v historii

Abstrakt:

Bakalářská práce „Sportovní šerm a jeho kořeny v historii“ se zabývá vazbami sportovního a renesančního šermu. Ukazuje, kteří lidé se šermem se zabývali a pro které skupiny lidí bylo v době renesance nutností se naučit šermovat. Zmiňuje většinu evropských šermířských směrů, jejich mistry a jejich školy šermu. Klade si otázku, zda má sportovní šerm své kořeny v pouličních soubojích a zda z nich sportovní šerm čerpá. Zkoumá i období, kdy šerm už nebyl důležitou složkou každodenního života lidí, jak se dochoval do dnešní doby a z jakých kořenů čerpá šerm dnes. Bude vysvětlen jeho přerod ve sportovní disciplínu. Popisuje historii sportovního šermu a jeho uplatnění dnes ve sportu a jako olympijské disciplíny. Dále porovnává shody a rozdíly renesančního a sportovního šermu.

Klíčová slova:

Šerm, chladné zbraně, sportovní šerm, Olympijské hry, moderní pětiboj

Title:

Competitive Fencing and its Origin

Abstract:

This bachelor thesis “Competitive Fencing and its Origin” is concerned with the connection between competitive fencing and Renaissance fencing. It shows which people were engaged in this sport in the past and for which sort of people it was necessary to learn fencing in the Renaissance. The thesis covers most European schools of fencing, their masters and methods. It also tackles the question whether competitive fencing has its origin in street duels and whether these street duels are the source of modern fencing. It studies the period in which fencing was no longer an important part of everyday life, the way this sport survived till the present and what the source of modern fencing is. The process of transformation of fencing into competitive fencing is also explained in the thesis. The thesis describes the history of fencing and its place among sports and Olympic sports. Moreover, the similarities and differences between Renaissance and competitive fencing are compared.

Key words:

Fencing, cold weapons, competitive fencing, Olympics games, modern pentathlon

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sportovní šerm a jeho kořeny v historii vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce PhDr. PaedDr. Ladislava Kašpara, Ph.D. samostatně a použil jsem prameny a literaturu uvedené v práci. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. března 2014

Vít Fišar

Poděkování

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování PhDr. PaedDr. Ladislavu Kašparovi, Ph.D. za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	8
Cíle práce.....	9
1. Sportovní šerm.....	10
1.1 Charakteristika sportovní disciplíny	10
1.2 Pravidla	10
1.2.1 Vývoj pravidel	10
1.2.2 Současná pravidla	11
1.3 Etapy sportovního tréninku šermu	14
1.3.1 Návčik pohybů nohou a šermířská gymnastika.....	15
1.3.2 Individuální trénink s trenérem	15
1.3.3 Cvičení ve dvojicích, smluvená cvičení a volná utkání.....	17
1.4 Organizace tréninkové jednotky	17
1.5 Škola šermu.....	18
2. Metody zkoumání vývoje šermu	23
2.1 Historické prameny	23
2.1.1 Písemné prameny.....	23
2.1.2 Hmotné movité prameny	26
2.2 Praktické ověření a pochopení akcí z učebnic	26
3. Vývoj zbraní	27
3.1 Chladné zbraně.....	27
3.2 Palné zbraně	34
4. Vývoj šermu	36
4.1 Šerm od počátků po středověk.....	36
4.2 Šerm na sklonku středověku ve vybraných zemích Evropy	40
4.2.1 Šerm ve Španělsku	40
4.2.2 Šerm v Itálii	41

4.2.3	Šerm ve Francii.....	44
4.2.4	Šerm na území Svaté říše římské.....	47
4.2.5	Šerm v zemích Koruny české.....	48
4.3	Novověk: zrod moderního šermu a jeho další vývoj.....	50
4.3.1	I. období (do konce 16. století).....	51
4.3.2	II. období (17. století - polovina 18. století).....	52
4.3.3	III. období (19. století).....	54
5.	Sportovní šerm – historie sportovní disciplíny.....	56
5.1	Přeměna šermu ve sport.....	56
5.2	Sportovní šerm ve 20. století.....	57
5.3	Šerm pod olympijskými kruhy.....	58
5.4	Sportovní šerm u nás.....	59
5.5	Šerm žen.....	61
5.6	Nejúspěšnější šermíři a šermířky.....	61
5.7	Sportovní šerm dnes u nás.....	61
6.	Návrat sportovních šermířů k dobovému šermu.....	62
	Diskuse.....	63
	Závěry.....	64
	Seznam zdrojů.....	67
	Prameny.....	67
	Literatura.....	67
	Internetové zdroje.....	68
	Přílohy.....	69

Úvod

Sportovní šerm je disciplína, jež nemá příliš fanoušků, ale jistě si zaslouží úctu jako činnost se staletou tradicí. Dnešní šermíře pokládám za následovníky bojovníků, rytířů a kavalírů, kteří se neohroženě střetávali s nepřáteli, hájili čest svou i ostatních. Proto je důležité se o historii a minulosti šermu dozvědět co nejvíce, aby se tato disciplína mohla dále vyvíjet a mohla blahodárně ovlivňovat chování aktivních sportovců i jejich obdivovatelů a příznivců.

Historickému šermu se věnuji sedmým rokem. Historický a sportovní šerm mají více společného, než by se na první pohled zdálo. První šermíři, předvádějící šerm dávných mistrů, se rekrutovali z řad vynikajících sportovních šermířů.

Touto prací bych chtěl ukázat, že šerm má své nezastupitelné místo v současné společnosti, výrazně sportovně orientované, protože vyvolává napětí i obdiv nad rychlostí akcí a precizností šermířů.

Cíle práce

Hlavní cíl:

- zmapovat historii šermu včetně jeho sportovní podoby

Vedlejší cíle a úkoly:

- charakterizovat sportovní šerm a ukázat ho jako sport pro lidi každého věku, jako vyspělé západní bojové umění s bohatou tradicí
- uvést pravidla, typy zbraní, vybavení, etapy sportovního tréninku a organizaci tréninkové jednotky
- popsat postupy výzkumu vývoje šermu z pramenů až k převedení poznatků do praxe
- předvést vývoj zbraní a jejich působení na vývoj zbraní
- popsat vývoj šermu podle období, zemí a používaných zbraní
- ukázat přerod šermu ve sportovní disciplínu a její stručnou historii až do současnosti
- poukázat na tradici historického šermu na našem území
- porovnat sportovní šerm a šerm v minulosti

1. Sportovní šerm

1.1 Charakteristika sportovní disciplíny

Šerm je úpolová sportovní disciplína (tzn. zápolení, při němž soupeři překonávají živou sílu protivníka) sečnými nebo bodnými zbraněmi; kdysi byl součástí vojenského výcviku.¹ Tato definice ukazuje jen šerm jako sportovní disciplínu. Spousta šermířských klubů ovšem sportovní šerm považuje za něco víc. Na svých internetových stránkách se prezentují jako pokračovatelé rytířů a duellantů. Neukazují sportovní šerm jen jako sport a zátěž pro tělo. Snaží se ho také představit jako určitý filozofický směr, podobně jako ve východních bojových uměních, a že nejde jen o tělo, ale i o mozek. Šerm je plný strategie, pevných nervů a rychlých reakcí. Je to disciplína, kterou člověk může provozovat od školního věku až do vyššího věku.

Každý šermíř v sobě má energii útočnou a pud sebezáchovy. Šermířskou výchovou lze tyto jevy do určité míry stupňovat. Energie útočná se přeměňuje na útok, který je prezentací vůle, duševní síly, odvahy a ráznosti. Pud sebezáchovy se projevuje buď v rychlejším útoku než provede soupeř, nebo v instinktivních pohybech odrážejících útoky (kryty).²

1.2 Pravidla

1.2.1 Vývoj pravidel

Pravidla Mezinárodní šermířské federace³ byla přijata pro všechny šermířské soutěže na olympijských hrách Mezinárodním kongresem olympijských výborů v červnu roku 1914. Jejich autorem byl markýz de Chasseloup – Laubat a Paul Anspach. První tištěné vydání vyšlo v roce 1919 pod názvem „Pravidla soutěží“. Pro všechny zbraně byla pravidla přijata Mezinárodním šermířským svazem 12. června 1914. U kordu šlo o zkompletování pravidel z roku 1892, které byly přijímány nejen ve Francouzských školách kordu. Pravidla šavle se už rýsovala na Olympijských hrách v Londýně (1908) a ve Stockholmu (1912).⁴ V průběhu století pak pravidla procházela změnami až do dnešní podoby.

¹ Český šermířský svaz, ©2006 [online].

² Tvarůžek, 1947.

³ FIE – Fédération Internationale d'Esclime

⁴ Český šermířský svaz, 2013. [online].

1.2.2 Současná pravidla

Tato kapitola nemá za úkol přesně popsat pravidla šermu. Jsou k dispozici na internetových stránkách Českého šermířského svazu. Zde je pouze uveden nástin, jak dnešní souboje vypadají, aby se daly porovnat se zvyklostmi dřívějších dob. Pravidla sportovního šermu se skládají z preambule, kodexu reklamy, technických, organizačních a materiálových pravidel.⁵ V preambuli je uveden krátký přehled historie, v kodexu reklamy jsou uvedena pravidla pro reklamu. Technická pravidla obsahují terminologii šermu, pojednávají o výzbroji, výstroji a oblečení šermířů, analyzují vlastní boj, rozhodnutí o zásazích, podávají pravidla boje pro jednotlivé zbraně a disciplinární řád soutěží. Organizační pravidla se týkají soutěží. Materiální pravidla popisují materiály pro zhotovení zbraní, pro vybavení šermířů a materiály poskytované organizátory.⁶

Šermuje se na planši. Je to plocha, která je ohraničená a nezvýhodňuje jednoho ze soupeřů. Je rozdělena pěti kolmými čarami, a to středovou, dvěma střetovými a dvěma koncovými, od kterých musí být planš 2m odlišně zbarvena kvůli orientaci šermíře.⁷ Pokud závodník překročí postranní čáru, rozhodčí pozastaví zápas. Pokud překročí koncovou čáru, šermíři se připisuje jeden platný zásah.⁸

Volný šerm je zdvořilý souboj mezi dvěma soupeři. Pokud jde v tomto souboji o výsledek, používá se pojem zápas. Pokud mezi sebou zápasí družstva, souboje nazýváme utkáními. Souhrn zápasů nebo utkání je označován jako soutěž. Rozlišují se podle pohlaví, věku, a zda-li soutěží jednatelce, nebo družstvo. Pokud se hledá nejlepší šermíř ve zbraní, ve federaci, regionu, nebo ve světě, uspořádá se mistrovství. Vítěz obdrží titul mistra jen na určitou dobu. Většinou do konání dalšího mistrovství.⁹

Zbraně – Rozdíly mezi zbraněmi a platné zásahové povrchy

Nejdůležitějším kritériem pravidel je zbraň, se kterou protivníci proti sobě nastoupí. Šermíř má na výběr mezi fleretem, kordem a šavlí. Zbraně jsou navrženy a vyrobeny tak, aby soupeře nezranily. Každá zbraň se skládá z čepele ukončené

⁵ Český šermířský svaz, 2013. [online].

⁶ Český šermířský svaz, 2013. [online].

⁷ viz příloha č. 2.

⁸ Český šermířský svaz, 2013. [online].

⁹ Český šermířský svaz, 2013. [online].

zárazníkem¹⁰ na hrotu, rukojeti s maticí a číšky, jež slouží k ochraně ruky a obsahující elektrickou zásuvku pro osobní šňůru.¹¹

Fleret podle pravidel má vážit pod 500 gramů. Jeho celková délka je 110 cm s čepelí pravoúhlého¹² průřezu s maximální délkou 90 cm. Čepel musí procházet středem číšky.¹³ Těžiště zbraně je 3 cm od číšky. Kdyby bylo blíže k hrotu, unavuje ruku. Je-li blíže k rukojeti, hrot míří víc nahoru a tím by znesnadňoval šermíři přesné vedení zbraně. Držení fleretu je buď francouzské, italské nebo stromečkové. Hrot čepele je zakončen násadkou nebo elektrickým snímačem, jde-li o zápasy.¹⁴

Kord nesmí vážit víc než 770 gramů. Délka celé zbraně je 110 cm. Čepel má trojúhelníkový průřez s maximální délkou čepele 90 cm. Výstředí¹⁵ čepele je povoleno, pokud nepřesáhne 3,5 cm.

Šavle je dalším druhem zbraně ve sportovním šermu. Její hmotnost nesmí překročit 500 gramů. Součet délek všech komponentů je 105 cm. Čepel má téměř pravoúhlý průřez, nesmí být delší než 88 cm a konec je zahnutý zpět nebo zakončen hlavičkou. Průhyb čepele musí být menší než 4 cm.¹⁶

Platný povrch je zásahová plocha na šermíři, do které platí sokův zásah a je mu pak přiznán bod. Šermíř se nesmí naschvál krýt nebo vystavovat zásahu neplatný povrch. To platí jen pro fleret a šavli, protože kord neplatný povrch nemá.¹⁷

Fleret – pravidla zápasu

Fleret patří mezi bodné zbraně. Útočné akce musí být provedeny jen hrotem. K platnému povrchu nepatří hlava a údy.¹⁸ Hraniční čára prochází 6 cm nad klíční kostí a přechází do švů rukávů. Dole na zádech hranici platného povrchu tvoří vodorovná čára procházející vrcholky bederních kostí. Odtud se čáry sbíhají do slabin. Dále sem patří část límce do úrovně 1,5 – 2 cm pod bradou.¹⁹

¹⁰ aretem

¹¹ Český šermířský svaz, 2013. [online].

¹² nebo také čtyřhranného

¹³ Český šermířský svaz, 2013. [online].

¹⁴ Černožský, 1956.

¹⁵ čepel neprochází přesně ve středu číšky

¹⁶ Český šermířský svaz, 2013. [online].

¹⁷ Český šermířský svaz, 2013. [online].

¹⁸ viz příloha č.3

¹⁹ Český šermířský svaz, 2013. [online].

Kord – pravidla zápasu

Kord je bodná zbraň. Pravidla povolují provádět útoky pouze hrotem.²⁰ Platný povrch je celé tělo šermíře včetně jeho oblečení a výbroje.²¹

Šavle – pravidla zápasu

Šavle je bodná a zároveň i sečná zbraň. Platné zásahy šermíř musí provést ostřím, plochou nebo rubem čepel.²² Seky vedené přes soupeřovu čepel, které zasáhnou platný povrch, platí. Bod, aby platil, nesmí sklouznout po hladkém povrchu. Platným povrchem se myslí horní část těla nad vodorovnou čarou, která prochází vrcholy ohybů tvořených stehny a trupem šermíře stojícího ve střehu.²³

Vybavení

Vybavení poskytuje maximální ochranu, ale nebrání volnosti pohybu šermíře. Oblečení nesmí mít kluzký povrch, aby po něm hroty nesklouzávaly. V této práci je uvedeno jen vybavení popsané pro všechny typy zbraní, protože zkoumání těchto pomůcek není cílem této práce. Vybavení se skládá z masky, blůzy, kalhot, podkolenek, rukavic a vodivých snímacích součástí oblečení, lišících se v závislosti na typu zbraně. Všechny tyto díly jsou jasně konstrukčně vymezeny. Např. maska musí mít pletivo s otvory maximálně 2,1 mm a průměrem drátu minimálně 1 mm. Blůza musí překrývat kalhoty 10 cm ve střehovém postoji. Kalhoty se upevňují pod kolena. Manžety rukavic musí překrývat předloktí šermíře, aby chránily soka před vniknutím hrotu pod rukáv blůzy. Pro každou zbraň existují určité specifikace ve vybavení, které je možné dohledat v pravidlech.²⁴

Roční tréninkový cyklus

Příprava šermíře by měla probíhat jak po technické, tak i po fyzické stránce. Při aktivním šermování jedinec rozvíjí sílu a pružnost. Trénink klade velké požadavky na nervový systém, protože je nutné mít dobrý postřeh, soustředění a ovládat se. Tyto schopnosti získává šermíř dlouhodobou přípravou. Proto se očekává, že šermíř je trpělivý. Dále obohatí cvičence smyslem pro rovnováhu, hmatovou jemností, citem železa (tzv. sentiment du fer) a výhyby. Nejlepší věk pro

²⁰ viz příloha č. 4.

²¹ Český šermířský svaz, 2013. [online].

²² viz příloha č. 5.

²³ Český šermířský svaz, 2013. [online].

²⁴ Český šermířský svaz, 2013. [online].

začátek sportovního tréninku je mezi 12. až 16. rokem, což platí zvláště pro fleret. Pro ostatní dvě zbraně je hranice vyšší. Tento sport však nerozvíjí celé tělo, zvláště břicho a neozbrojená ruka ochabují a u mladších šermířů je nebezpečí vyklenutí páteře do boku směrem k aktivní paži. Proto je důležité nasadit kompenzační cviky.²⁵

Sportovní šerm se postupem času zrychluje a to klade na sportovce mnohem větší nároky na techniku šermu a tělesnou zdatnost. Proto je vhodné přidávat k tréninku šermu i jiné sporty.²⁶

Rok je rozdělen do tří částí, přípravného, přechodného a hlavního.

Přechodná část připadá na léto, kdy se sportovci přesunou z haly na čerstvý vzduch. V přechodné části trénink obsahuje sporty, které rozvíjejí rychlost, sílu, vytrvalost a obratnost. K tomu se hodí atletické disciplíny. Krátké sprinty slouží k rozvoji rychlosti, dlouhé běhy k vytrvalosti, vrhy a hody k síle a skoky k obratnosti. Dále je třeba zařadit sporty, které nejsou monotónní a mají mezi jednotlivými úkony rychlé přesuny. K tomuto účelu dobře poslouží míčové hry. Rozvíjejí postřeh a prudké přechody. Nejvíce se hodí rugby, protože jako jedna z mála míčových her rozvíjí i sílu. Nedoporučuje se plavání, protože pohyb ve vodě zpomaluje reflex. Méně vhodný je i hod oštěpem a tenis, protože nadměrně zatěžují šermující ruku. To vede k další disbalanci těla a možnému zranění lokte, které se často objevuje i v šermu.²⁷ Tenis zpevňuje zápěstí, ale šerm vyžaduje naopak uvolněné zápěstí.²⁸

Přípravné období obsahuje také doplňkové sporty, ale už zařazuje i trénink šermířských technik. V hlavním cvičíme hlavně techniku, ale nesmíme zapomínat zařadit do hodin i doplňkové sporty.²⁹

1.3 Etapy sportovního tréninku šermu

Výcvik sportovního šermíře je rozdělen do tří částí. Jedná se o výcvik nohou a o šermířskou gymnastiku, o individuální výcvik s trenérem a o cvičení ve dvojicích, smluvená cvičení a volná utkání.³⁰

²⁵ Černohorský, 1956.

²⁶ Černohorský, 1956.

²⁷ Černohorský, 1956.

²⁸ Tvarůžek, 1947.

²⁹ Černohorský, 1956.

³⁰ Černohorský, 1956.

1.3.1 Návčik pohybů nohou a šermířská gymnastika

Šermířská gymnastika je zařazována do návčiku kvůli uvolnění boků a svalů ve výpadu. Dále si při ní osvojuje návyk dopadání na patu přední nohy při pohybu vpřed. Šerm nerozvíjí tělo rovnoměrně, a proto má šermířská gymnastika předejít svalovým disbalancím. Proto jsou obě nohy zatěžovány stejně. Gymnastika navazuje na rozcvičku a postupně přechází k výcviku nohou.³¹

Návčik pohybů nohou je velice důležitý pro udržování vzdálenosti mezi soupeři a umožňuje zásah soupeře. Tato část se ovšem většině začátečníků zdá nudná a je to doba, kdy jich nejvíce s tímto sportem končí. Proto je důležité tuto část výcviku ozvláštnit. Např. postavit cvičence do řady a hlásit názvy kroků posun, odsun, výpad, předskok, záskok, radilo, patinando, baestra a střeh. U začátečníků je dobré nechat chvíli na uvědomění si, co po nich trenér chce a aby krok udělali technicky správně. U pokročilejších je dobré povely říkat co nejrychleji, tím se cvičí i postřeh šermířů.³²

Při práci s nohama je důležité si určit, co s nečinnými rukama. V první fázi výcviku nohou, kdy zdůrazňujeme správné provádění pohybů nohou, je dobré mít ruce v bok. V závěru cvičení, kdy je kladen důraz hlavně na rychlost, paže provádějí také pohyby, ale beze zbraně, aby neodváděly pozornost od nohou. Důležité je při této fázi hlavně zvyšovat rychlost reakce ,tzv. šermířského tempa.³³

Další prvek v návčiku práce nohou je cvičení ve dvojici s trenérem, který stojí proti svěřenci. Trenér provede pohyb a cvičenec na něj reaguje opačným pohybem. Např. posun a odsun. Toto cvičení je dobré na udržování stejné vzdálenosti mezi šermíři.³⁴

Cílem je práci nohou zautomatizovat, aby na ní nemusel šermíř myslet. To je nutný předpoklad k zvládnutí zbraně.³⁵

1.3.2 Individuální trénink s trenérem

Individuální trénink s trenérem je důležitý pro rozvoj cvičencovy techniky a pohybových návyků. Ty pak následně upevňuje.

³¹ Černoorský, 1956.

³² Černoorský, 1956.

³³ Černoorský, 1956.

³⁴ Černoorský, 1956.

³⁵ Černoorský, 1956.

Základem zvládnutí pohybu je znalost. Je to teoretická příprava pro jeho cvičení. Potom následuje samotný nácvik pohybu. Mnohonásobným opakováním se cvičenec zdokonaluje, až se pro něj pohyb stane návykem. Tím teoretickou znalost převedl do praxe. Znaky návyku jsou přesnost, rychlost a ekonomičnost pohybu. Přesnost a ekonomičnost v tréninku předchází rychlosti, protože žák musí nejdříve pohyb provést technicky správně. Teprve potom se přidává rychlost. Návyk ale nesmí být automatický, aby toho protivník nevyužil ve svůj prospěch, a také to brání v dalším rozvoji samotného pohybu k dokonalosti. Proto by při tréninku žák neměl trénovat jen sled pohybů po sobě, ale snažit se o nové kombinace pohybů. To samozřejmě ale klade nároky na školu, aby měl cvičenec dostatečnou zásobu prováděných akcí. Tím se myslí nejen jejich znalost, ale i jejich provedení. Dalším prostředkem proti automatizaci návyku je změna rytmu, tzv. tempa (chvíle mezi jednotlivými pohyby těla). Když se tempo nemění, soupeř si na ně zvyká a lépe odvrací útoky. Většinou proto zvítězí ten, kdo poruší tempo zrychlením nebo přervou, tzn. soupeř nemá styk s čepelí a na okamžik ji musí hledat. Prvním krokem je naučit žáka změně tempa čelit, aby se pak mohl naučit i změnu vyvolat. Úkolem školy je hlavně zabránit cvičenci, aby přebíral rytmus soupeře.³⁶

Jako přípravné cvičení před samotnou školou je např. cvičení vedení hrotu, pár lehce provedených bodů, výhybů, složených útoků pro uvolnění svalstva. Pak následuje lekce. Ta musí obsahovat útok, obranu, odvetu (odbod) a kombinovaný záměr (podružný záměr). Útok se nejdříve nacvičuje z místa a po zvládnutí v pohybu. Obrana začíná také nejdříve na místě, pak se zařadí ústup a nakonec se k obraně s ústupem cvičí i protiútok. Důležitým předpokladem správného provedení je synchronizace nohou a paží. Obrana s odvetou (kryt s odbodem) se trénuje podle vzdálenosti mezi soupeři buď na místě, nebo s výpadem nebo s přechodem do protiútoky. Pro kontrolu, zdali se cvičenec snaží doopravdy zasáhnout cíl při nácviku kombinovaných akcí (útok – obrana – odvěta), se může trenér někdy nechat zasáhnout. Dále je nutné zařadit intence (podružný záměr) a vysvětlit je teoreticky a důvod jejich provedení.³⁷

³⁶ Černohorský, 1956.

³⁷ Černohorský, 1956.

Při tréninku nohou je doporučeno nosit šortky a triko, ne šermířskou blůzu a kalhoty přes kolena, protože dlouhé rukávy a nohavice zakrývají chyby.³⁸ Nošení masky je nutné jen při volném šermu, při tréninku je sice bezpečnější ji mít, ale trenér se tak nemůže přesvědčit, zdali žák nesleduje zbraň místo jeho očí nebo alespoň jeho těla, a může kontrolovat únavu cvičence. Proto je nošení masky věc každého trenéra.³⁹

1.3.3 Cvičení ve dvojicích, smluvená cvičení a volná utkání

Po zvládnutí akce s trenérem následuje nácvik akcí ve dvojicích cvičenců. Cvičenec využívá toho, co se naučil ve škole, a převádí to do volného šermu a do rychlosti prováděných akcí. Další možností, jak navázat na trénování s trenérem, je cvičení na terč. Není třeba speciálních terčů. Žák zasahuje padající rukavice. Slouží k nácviku přímého bodu a procvičuje oko. Důležité je i procvičit hmat (cit železa), protože zbraň má být prodloužená část paže šermíře, a sluchovou složku.⁴⁰

Při cvičení ve dvojicích je dobré dodržovat určité zásady. Trénuje se od jednodušších prvků ke složitějším, na místě a pak v pohybu, soustředíme se v jedné lekci na jednu akci s jedním rozštěpením na dvě možnosti. Oba šermíři provádí akce naplno a učitel se snaží podporovat jejich soutěživost, např. kdo dá více zásahů atd.⁴¹

1.4 Organizace tréninkové jednotky

Cvičební hodina se skládá z přípravné části a z výcviku. Mezi těmito částmi zařazujeme odpočinek. Přípravná část by měla obsahovat rozcvičení a šermířskou gymnastiku. Provádí se doporučené cviky na rozcvičení celého těla převzaté z gymnastiky a lehké atletiky, např. běh přecházející v chůzi, protahování. Šermířská gymnastika a cvičení beze zbraně podporují rychlost a ekonomičnost pohybů nohou a zvýšení praktické znalosti. Ve výcviku se žáci učí smluvené cviky, následuje diskuse o chybách a jejich účinném předcházení. Po diskusi přichází čas volných utkání. Aby měly spád, doporučuje se, aby na planši po zápase zůstal vítěz, proti kterému nastupuje další šermíř. Vítězem v kordu a fleretu se stává ten, jenž

³⁸ Černohorský, 1956.

³⁹ Černohorský, 1956.

⁴⁰ Černohorský, 1956.

⁴¹ Černohorský, 1956.

dosáhl tří platných zásahů, v šavli čtyř. Je důležité čas jednotlivých částí upravit podle pokročilosti šermířů ve skupině (začátečníci, pokročilí ...).⁴²

1.5 Škola šermu

V této podkapitole budou uvedeny termíny školy šermu důležité pro zkoumání jejich vývoje v minulosti. Výčet všech prvků pro všechny zbraně by zasloužil samostatnou práci. Proto je hlavní důraz kladen na fleret a kord, protože v historických manuálech se setkáváme výhradně s kordem.

Rozdělení čepele

Čepel rozdělují šermíři na tři části. Jedná se o tenčí, střed a hrubí. Tenčí naráží otupeným hrotem do odkrytu. Střed odráží sokovu zbraň z vbodnice a hrubí je část čepele, která kryje s číškou útoky.⁴³

Držení zbraně a polohy ruky

U fleretu existují podle tvaru rukojeti různá držení zbraně, francouzské, italské a existují polohy ozbrojené pěsti, a to dlaňová, hřbetní, malíková, dlaňová příčná a hřbetní příčná.⁴⁴

Pozdrav

Pozdrav připomíná rytířskou dobu. Je slušné pozdravit soka před zápasem i po něm, trenéra před lekcí i po jejím skončení. Šermíř stojí ve srazu, zvedne paži do vodorovné polohy s dlaní směrem nahoru. Pak ruku v předloktí ohne do pravého úhlu tak, že ruka se nachází ve výši brady, dlaň směřuje k tělu. Znovu napne ruku směrem vlevo, potom přesune ruku vpravo. Vzhůru teď míří hřbet ruky. Nakonec přejde do srazu. Při pozdravu šermíř drží masku levou rukou u levého boku.⁴⁵

Základní postoje, polohy zbraně a šermířské stoje

Pokud chce člověk uspět v šermu, musí stát ve správném postoji. Nejdříve se šermíř postaví do srazu a z něj přechází do střehu. Sraz provede ze stoje spatného čtvrtobratem vlevo, nohy svírají pravý úhel a jsou napjaty, tělo je vzpřímeno, pravá

⁴² Černohorský, 1956.

⁴³ Tvarůžek, 1947.

⁴⁴ Tvarůžek, 1947.

⁴⁵ Černohorský, 1956.

strana je obrácena v profilu k protivníkovi, levá paže je připážena a ozbrojená zaujímá různé polohy.⁴⁶

Ze srazu se sportovec postaví do střehu. Jde o postoj, který umožňuje útok i obranu a jejich lehké provedení.⁴⁷

Postavení šermířů proti sobě

Protivníci se proti sobě postaví. Špička pravé nohy směřuje k sokově špičce pravé nohy. Tato spojnice se nazývá směrnice. Po ní se šermíři pohybují.⁴⁸ Oba musí uvažovat také o vzájemné vzdálenosti, která může rozhodovat o usnadnění útoku a ztížení obrany nebo naopak. Tato vzdálenost se jmenuje mensura.⁴⁹

Pohyby těla po směrnici

Aby se šermíř mohl pohybovat po směrnici, reagovat na mensuru soupeře, bránit se nebo útočit, musí zvládnout následující základní pohyby a z nich skládat další kombinace.

Posun⁵⁰ zmenšuje mensuru mezi protivníky. Jde o vykročení pravé nohy vpřed asi o délku chodidla. V momentě kontaktu se zemí se levá noha posune o stejnou vzdálenost. Při pohybu jdou nohy těsně nad zemí. Sportovec jimi nesmí šoupat po zemi. Pravá noha nejdříve došlápne na patu, levá dopadá ve stejnou dobu jako špička pravé nohy.⁵¹

Pro zmenšení rozestupu mezi soupeři slouží odsun⁵². Levá noha se napne a o délku chodidla se posune směrem zpět o délku chodidla. Jakmile dopadne, je třeba ji ihned pokrčit. Pravá se přisune o stejnou vzdálenost.⁵³

Nejdůležitější pohyb, který zprostředkovává útok, se nazývá výpad.⁵⁴ Provádí se na dvě doby. Při první se pravá paže napne. Na druhou se levá noha napne, váha se přenesle lehce vpřed a pravá noha se vymršťí vpřed. Pro její dopad platí stejná pravidla jako pro posun (viz výše). Levá noha zůstává na zemi a levá paže se napne,

⁴⁶ Tvarůžek, 1947.

⁴⁷ Tvarůžek, 1947.

⁴⁸ Tvarůžek, 1947.

⁴⁹ Tvarůžek, 1947.

⁵⁰ Tvarůžek posun nazývá postup

⁵¹ Černohorský, 1956.

⁵² podle Tvarůžka odstup

⁵³ Černohorský, 1956.

⁵⁴ Tvarůžek, 1947.

aby byla ve stejné rovině s pravou rukou. Pravé koleno je nad špičkou nohy, trup je lehce předkloněn.⁵⁵

Další pohyby se od sebe odlišují podle toho, jakým způsobem za sebou následují posun a výpad. Pohyb, kdy spolu téměř splývají posun a výpad, se nazývá postupka (patinando). Ještě rychlejší než patinando je výřít (ballestra), jedná se o přízemní skok.⁵⁶ Dvojitý výpad (radoppio) slouží k překvapení soka a k rychlému útoku. Skládá se ze dvou výpadů, při nichž pravá paže zůstává napjatá a sleduje stále svůj cíl.⁵⁷

Ovládání zbraně – akce čepele

Šermířské polohy slouží k vedení čepele na kryt, na bod nebo na sek. Je jich osm. Prime, seconde, tierce, quarte, quinte, sixte, septime a octave.⁵⁸ Je důležité si uvědomit, že každá zbraň má jiný platný povrch a tomu se přizpůsobují i šermířské polohy. Např. u kordu jsou polohy stejné až na sixte a septime, kdy paže je oproti fleretu napjatá jen ze tří čtvrtin.⁵⁹

Pro zápas je důležité, aby šermíř věděl, kam a jak útočit. K tomu slouží rozdělení těla soupeře. Např. u fleretu se platný povrch soka nazývá terč. Dělí se na stranu vnější (sokova pravá), stranu vnitřní (sokova levá), stranu vrchní (nad bradavkami) a stranu spodní. Z toho vzniknou strany spodní vnější, spodní vnitřní, vrchní vnější a vrchní vnitřní.⁶⁰

Na toto rozdělení reagují i polohy zbraně. Vbodnice je čepel namířená na soka buď vrchní, nebo spodní. Při vrchní vbodnici hrot ukazuje na sokovu stranu vrchní vnější a při spodní směřuje na pravý bok soupeře. Díky tomuto polohování vznikají tzv. odkryty, nechráněné strany soka.⁶¹

Výzva je pohyb paže odhalující některý odkryt více než ostatní. Tak může šermíř protivníka lákat k útoku do záměrně vytvořeného odkrytu, který je pro něj čitelnější a dokáže na něj rychleji zareagovat, popřípadě si připravit i odpověď.⁶²

⁵⁵ Černohorský, 1956.

⁵⁶ Tvarůžek, 1947.

⁵⁷ Tvarůžek, 1947.

⁵⁸ Černohorský, 1956.

⁵⁹ Černohorský, 1956.

⁶⁰ Tvarůžek, 1947.

⁶¹ Tvarůžek, 1947.

⁶² Tvarůžek, 1947.

Útočné akce

Útoky lze vést bez kontaktu zbraní (útoky volné) nebo s kontaktem (útoky styčné). K zásahu soka slouží bod, nejjednodušší útočný prvek. Body se dělí na vnitřní, vnější, spodní a vrchní.⁶³ Bod hned po krytu se nazývá odbod (risposta).⁶⁴ Poutko je taková akce, kdy při přechodu zbraně šermíř zachytí sokovu čepel a vychýlí ji. Po vychýlení čepele poutkem může soupeř už jen provést útok výhybem pod zbraní, nebo nad ní do protilehlého odkrytu. Tento útok se jmenuje přebod (cavazione). Speciálním přebodem je stříh (coupé), neboli přebod nad hrotem. Vmykem (filo) uchopí šermíř nepřátelskou čepel na tenčí svém středem a vytlačí ji. Při tomto vytlačení zároveň začíná mířit hrotem do otevírajícího odkrytu. Další možností vyvedení soupeřovy čepele z vbodnice nebo ze střehu je použití rázu (battuta), který ztěžuje kryt a otevírá odkryt. Záludem (finta) se myslí naznačení útoku, takže na něj sok zareaguje a ztratí tím čas. Finty dělíme na jednoduché bodem, jednoduché přebodem, kružny (circolazione) a překruhy (controcavazione).⁶⁵

Obranné akce

Útočným akcím může šermíř vzdorovat kryty. Ty se dělí na prosté, kružné (controparata), polokružné, povolem, výtlakem nebo změnou.⁶⁶ Prostý kryt je pohyb odrážející nepřátelský pokus o útok. „Konečné polohy krytů jsou totožné s polohami výzev.“ To platí pro fleret a pro kord jsou shodné s šermířskými polohami.⁶⁷ Kružnými kryty nazýváme odrazy útoku kružným pohybem, který skončí v původní poloze, ve kterém začal.⁶⁸ Kryty změnou se šermíř brání bodům po rázu. Jsou podobné krytům kružným. Provádí se tak, že je použit opačný kryt, než který by byl užit jako prostý. Když tlak na čepel za účelem vychýlení soupeřovy čepele vyvolá protitlak, jde o kryt výtlakem. Pokud naopak povolí obranný tlak a propustí sokovu čepel, jde o povol, po kterém by měl následovat kryt.⁶⁹

V případě soubodu se oba soupeři bodnou ve stejném okamžiku.

⁶³ Tvarůžek, 1947.

⁶⁴ Tvarůžek, 1947.

⁶⁵ Tvarůžek, 1947.

⁶⁶ Tvarůžek, 1947.

⁶⁷ Tvarůžek, 1947.

⁶⁸ Tvarůžek, 1947.

⁶⁹ Tvarůžek, 1947.

Tato kapitola později poslouží k porovnání s výukou šermu v dřívějších dobách.

2. Metody zkoumání vývoje šermu

Zkoumání šermířských akcí je podmíněno historickým výzkumem, který se skládá z heuristiky, kritiky pramenů, jejich interpretace a syntézy. V heuristické fázi badatel shání materiály k proniknutí do problému. Jedná se hlavně o historické prameny⁷⁰ a literaturu k tématu vydanou. Při jejich kritice by si každý měl dát pozor u shromážděných materiálů na jejich hodnověrnost. V interpretaci badatel pokládá otázky, na které si na základě znalosti pramenů odpovídá a v syntéze z nich vyvodí závěry.⁷¹

2.1 Historické prameny

Pro pochopení šermířských akcí je nutné zkoumat historické prameny, které nám poodhalí potřebné informace. Jsou to prameny písemné, jako např. kroniky, manuály šermířských mistrů. Dále hmotné movité prameny (zbraně a zbroje), které zkoumá archeologie nebo se nacházejí ve sbírkách hradů, zámků a muzeí. Patří sem i vizuální prameny, např. výjevy v kronikách, šermířských manuálech atd. Poznatky zjištěné ve zmíněných pramenech jsou prakticky vyzkoušeny a zjistí se, zda jsou šermířské akce proveditelné a neodporují biomechanickým zákonům pohybu.

2.1.1 Písemné prameny

Kroniky

Doplňkovým pramenem pro studium šermu jsou kroniky, nepostradatelné pro období raného středověku před rozšířením knihtisku. V kronikách objevujeme popisy zbrojí a zbraní a jejich vyobrazení a podle nich lze příslušnou věc identifikovat a zpětně i vyrobit, nebo si udělat přibližnou představu o vzhledu zobrazené zbraně.⁷² Věda, která se zabývá popisem a klasifikací námětů výtvarného umění, se nazývá ikonografie.⁷³

Šermířské manuály

Je důležité rozeznat rozdíl mezi tím, jak se šerm vyučoval dříve, a jak my si dnes myslíme, že se tehdy vyučoval. Dalším možným vodítkem k porovnání jsou

⁷⁰ Historický pramen je primární zdroj informací a zachovaný pozůstatek činnosti člověka nebo lidské společnosti.

⁷¹ Bůžek, 1994.

⁷² viz příloha č. 6.

⁷³ Abrahámová a kol., 1997.

učebnice, které po sobě zanechali mistři šermu, povětšinou působící na dvoře bohatého mecenáše nebo cvičící bohaté synky měšťanů pro boj.

Šermířští mistři bývali většinou veteráni z válek, ostřílení v boji a poučení. Kdo chtěl toto řemeslo provozovat, musel absolvovat zkoušku u mistra šermu. Ti při výuce vycházeli ze svých zkušeností a z teorie i praxe svého dobrodružného života. Nejednalo se tedy o ucelený systém předávaných poznatků a praktických dovedností. Lze však najít podobnosti ve zvycích a přístupech v různých zemích, např. ve Španělsku, Itálii, Německu. Proto mluvíme o španělské, italské či německé škole.

Další skupina lidí se zabývala šermem v teoretické rovině. Šlo především o matematiky, snažící se matematické poučky a pravidla uplatnit v šermu. Příkladem takového teoretika byl milánský inženýr, architekt a matematik Camillo Agrippa, který jako první upozorňoval, že body jsou rychlejší než seky.⁷⁴

Tyto šermířské manuály byly psány z různých důvodů. Například mistr Giacomo Grassi di Modena napsal učebnici Jeho pravé umění obrany pro šlechtice z Treusiu kvůli tomu, že byl pozván, aby šlechtu a jejich vojáky učil šermu, ale neučinil tak. Většina skript teoreticky i prakticky rozpracovává boj více zbraněmi.⁷⁵ Salvator Fabris vydal svá skripta proto, aby své znalosti předal dál a aby uspořádal své učení do systému.⁷⁶

Nejstarší šermířské učebnice byly vydány již ve 13. století. Nejstarší známou knihou je I. 33 (jedna – třicet tři). Ukazuje propracovaný šerm s mnoha akcemi vedenými hrotem, jak to můžeme vidět později v renesančním šermu. Znamená to, že představy o silovém a hrubém šermu středověku jsou přehnané.⁷⁷ Manuály vznikaly v průběhu historického vývoje a současnost není výjimkou. I dnes se sportovní trenéři snaží předat zkušenosti další generaci šermířů. Velký rozkvět písemně předávaných zkušeností umožnil vynález knihtisku. Zlevnění knih se odrazilo v dostupnosti šermířských manuálů. Často obsahovaly obrazovou přílohu,

⁷⁴ Plch, 1981.

⁷⁵ Di Grassi, 1594.

⁷⁶ Fabris, 1606.

⁷⁷ Müschwerk, ©2011[cit. 2014-02-17].

nebo obrazy doprovázené vysvětlujícími texty. Každá kniha měla samozřejmě jinou úroveň jak v provedení, tak po odborné stránce.⁷⁸

Vynikající mistři šermu budou uvedeni v kapitole pojednávající o vývoji šermu (viz níže).

Zkoumání soubojů z písemností

Dalším pramenem, který nám může alespoň poodhalit mentalitu šermu, jsou dochované zprávy o soubojích. Studium listin, dokumentů a dopisů se badatel může dobrat k důvodům soubojů, výzbroji soupeřů, místům konání, zvyklostem a seznámit se s postihy pro účastníky.

Důvody soubojů byly vždy různé a proměňovaly se s dobou. První zmínky o soubojích, které proti sobě vedli lidé na ochranu cti, byly „boží soudy“, tzv. ordálie. Ty se postupem času přetvořily do podoby soudních soubojů chránících právo. Je však těžké z nich pochopit, na čí straně byla spravedlnost, protože skvělí šermíři nemuseli být morálně na výši.⁷⁹ Pro výcvik a udržování bojové připravenosti byly pořádány turnaje. Jejich účastníci předváděli různé druhy duelů až po menší simulované bitvy.⁸⁰ S příchodem renesance se pánové stávali galantnějšími, ale také se bili i pro malichernosti. Například nedání přednosti při vstupu do místnosti či nevlídný pohled mohly být příčinou souboje. Souboje na obranu vojenské cti máme doloženy do 19. století. Soupeři používali zbraně, jež nejlépe ovládali, nebo jejichž používání bylo vyhrazeno společenské vrstvě, k níž náleželi.

Od renesance byly souboje zakazovány, protože byly velmi časté a většinou končily smrtí jednoho z účastníků, nebo dokonce obou. Za zvlášť nebezpečné považujeme bodné rány, neboť poškozovaly vnitřní orgány. Běžně se stávalo, že raněný zemřel až po několika dnech v hrozných bolestech. Proto se většina panovníků snažila souboje zakázat nebo omezit alespoň nošení zbraní na veřejnosti. V našich zemích byly souboje zakázány a porušení zákazu trestáno smrtí.⁸¹ V 19. století jsou považovány duely za přežitek středověku a většinou společností

⁷⁸ viz příloha č. 7. – 12.

⁷⁹ Plch, 1981.

⁸⁰ Duby, 1997.

⁸¹ Šindelář, 1994.

odmítány. Byl-li v souboji usmrčen člověk, zákonodárství kvalifikovalo tento čin jako vraždu.⁸²

2.1.2 Hmotné movité prameny

Dochované zbraně a zbroje

Dochované zbraně a zbroje z minulých dob mohou dnešnímu člověku mnoho říci o způsobu tehdejšího boje. Tyto movité předměty náleží buď archeologickým kulturám, nebo pocházejí z období, z nichž se dochovaly písemné prameny. První variantou se zabývá archeologie.⁸³ Z dalších období se většinou tyto předměty dochovaly ve sbírkách nebo v pozůstatostech.

Šermířské akce souvisí s typem zbraní a zbrojí, jež byly používány, tzn. s aktivní a pasivní obranou. To se týká hlavně zbraní novějších, vyšší nebo nižší šlechty, později měšťanů a vojáků.

2.2 Praktické ověření a pochopení akcí z učebnic

Nejlepší obrázek si ale člověk o dobovém šermu udělá, když teorii převede do praxe. Texty a obrazová příloha šermířských skript ne vždy dají úplnou odpověď, jak danou akci provést, protože mnohdy chybí metodický postup, nebo jim prostě čtenář neporozumí a akci neprovede správně. Tato část výzkumu zahrnuje kritiku pramene, kdy šermíř musí zvážit, za jakých okolností šermířský mistr manuskriptum napsal, jeho fundovanost v šermířském oboru a jeho pověst. Po zdařilém provedení akce by si měl šermíř položit otázky, zda akce je účinná a použitelná v souboji (interpretace). Po této části bádání se stává, že šermíř napíše metodickou příručku pro dnešní šermíře zabývající se historickým šermem (syntéza).

⁸² Šindelář, 1994.

⁸³ Archeologie je věda, která je součástí historických věd, zabývá se nejstaršími dějinami lidstva až do období, kdy jsou k dispozici písemné prameny, a zkoumá archeologické prameny.

3. Vývoj zbraní

Na vývoj šermu měl velký vliv i vývoj zbraní a zbrojí. Jsou to prvky aktivní⁸⁴ a pasivní⁸⁵ ochrany. Obě složky na sebe reagovaly a snažily se, aby byly dokonalejší než ta druhá. Zbraně lze dělit na chladné zbraně a palné. Oba tyto typy měly velký vliv na stavbu zbrojí a naopak.

3.1 Chladné zbraně

Meč, kord a rapír nemají přesně dané parametry pro délku a tvar, a tudíž se můžeme setkat s mečem připomínajícím kord a naopak. Proto následující výklad je nutné brát s rezervou a zbraně zkoumat kus od kusu.

Meč

Charakteristickou vlastností meče je jeho mnohostrannost. Meč se dá použít k odražení útoků, sekání a bodání.⁸⁶ Jedná se o nejdůmyslnější chladnou zbraň, což potvrzuje i fakt, že meče lidé po svém boku nosili po tisíce let a že se z nich vyvinuly další zbraně.⁸⁷ Stal se symbolem práva, moci, věrnosti, cti a postavení. O výsadním postavení meče svědčí i to, že byly často spojovány s kouzelnou mocí a byly vyprávěny příběhy o nich i jejich majitelích, kteří s jejich pomocí dokázali neobyčejné činy. S mečem lidé žili, umírali, byli s nimi i pohřbíváni, nebo byly děděny z otce na syna. Meč byl důležitou součástí pasování rytíře.

Meč se skládá z čepele, záštity, rukojeti a hlavice. Nutná je přímá linie čepele, dvojbřitost, jílec v ose čepele. Každá tato část mohla být umělecky zdobena. Podoba meče se měnila podle času jeho vzniku, místa a způsobu boje s ním. Už v době raného středověku se používalo k vykování čepele různých kovů, které podpořily výdrž čepele, později se této čepeli začalo říkat damascenská. Tento způsob skládání čepele meče byl nahrazen v 11. století kováním čepele z jediného kusu oceli.⁸⁸

První meče se objevují už v eneolitu neboli chalkolitu. Řecké slovo Chalkis znamená totiž měděný. Měď byl první kov, který umožňoval odlít požadovanou

⁸⁴ zbraň

⁸⁵ zbroj

⁸⁶ Cheung, 1999.

⁸⁷ viz příloha č. 14.

⁸⁸ Plch, 1981.

délku čepel. Tyto meče byly ovšem hodně měkké a v boji nepřilíš účinné. Spíše se užívaly pro rituální účely nebo jako výraz úrovně společenského postavení.

Prvním kovem vhodným pro výrobu mečů byl bronz. Jedná se o slitinu cínu a mědi. Tento kov je tvrdší než měď, a proto byly bronzové meče využívány pro boj ve starověkých orientálních despociích i v antickém Řecku a Římě. Tyto meče však nebyly předlohou pro středověké meče.

Revoluci ve výrobě mečů představovalo zpracování železa a výroba nástrojů a zbraní. Kultury využívající železo si podmanily civilizace doby bronzové. Například Dórové ovládli Peloponéský poloostrov a z původních obyvatel se ve Spartě stali heilóti.⁸⁹ Železný meč lámal nebo přesekl měkký bronzový meč a krájel bronzovou zbroj jako nůž máslo.

Při římských výbojích ve Středomoří vojenství prožívalo zlatou éru. Hlavní zbraní římského vojáka byl meč zvaný gladius. Ani tento typ meče nebyl předchůdcem středověkého meče. Byl jím laténský meč vyráběný Kelty ve 3. – 4. stol. n. l. Jeho čepel byla hladká a dvojbřitá, její délka se pohybovala mezi osmdesáti a devadesáti centimetry.⁹⁰

Po pádu Římské říše se v Evropě prosadily germánské kmeny. Římskou vojenskou taktiku nepřijaly, ale jako vojáci římských pomocných sborů s ní byli velmi dobře obeznámeni.

V drsné germánské společnosti byl meč věrným přítelem a nezbytným prostředkem k udržení moci, území i dobytí slávy. Meč se stále vyvíjel a jeho vývoj byl spojen s germánským stylem boje. Jelikož upřednostňovali seky před body, byly meče delší a pádnější než římské. Raně středověký meč měl 4 mm silnou čepel, 4 – 5 cm širokou. Jeho celková délka dosahovala až 90 cm. Rukojeť byla dřevěná, mnohdy omotaná kůží. Už v 8. století za dob Merovejců a Karlovců byl meč vylepšen o hlavici, která pomáhala vyvažovat těžší a delší čepel. Měl krátkou záštitu asi 10 – 12 cm dlouhou.⁹¹

Během 12. a 13. století se záštita prodlužuje a také zakřivuje k hrotu. Čepel se zužuje a špička se více zostřuje, protože kvůli dokonalejším zbrojím, kterými seky pronikají hůře, se začínají uplatňovat i body. Tento proces pokračoval ve 14. století,

⁸⁹ pracující část společnosti, nesvobodní

⁹⁰ Plch, 1981.

⁹¹ Šindelář, 2004.

kdy se rytíři začali obrňovat plátovými zbrojemi. Možnosti, jak porazit takto obrněného protivníka, spočívaly v zdeformování plechu těžkou zbraní a znemožnění pohybu nebo dýchání rytíře. Další možností bylo proniknout mečem mezerami mezi plechy. Proto se čepele mečů ještě více ztenčily a zostřily.⁹²

Už okolo roku 1300 se objevil na západě stočený prut nad záštitou pro ukazováček. Tato zdánlivě malá úprava měla velký vliv na zlepšení ovládání zbraně.⁹³ Mělo to ovšem i stinné stránky, protože ukazováček byl méně chráněn a mohlo se stát, že o něj šermíř přišel. Byl to ovšem významný krok vpřed a zárodek moderního šermu.

Ve 14. století se začal používat jedenapůlruční meč ovládaný buď jednou, nebo oběma rukama. Proto se mu pro tuto obojakost říkalo bastard. Velmi si ho cenil mistr šermu Hans Talhoffer působící na území Svaté říše římské.⁹⁴

Dvojrůční meč se začal objevovat v polovině 15. století, jeho používání dosáhlo vrcholu v polovině následujícího století, kdy vzrostl význam pěchoty. Nejznámější vojáci, kteří je používali, byli lancknechtí⁹⁵ považovaní za elitu a bránící například prapor. Není pravda, že obourůční meč vážil přes třicet kilogramů. Byl zvážen pplk. Eduardem Wagnerem a jeho hmotnost byla 5,25 kg. Tento meč je těžký a špatně se ovládá. Průměrně tyto meče vážily od 2,70 do 4 kg.

S rozvojem palných zbraní se šlechta začala ozbrojovat kordy a rapíry, vojáci palaši. Na počátku 17. století klasický meč na válečném poli mizí.⁹⁶

Kord

Název této zbraně se objevil později, než dostala svoji finální podobu. Jejím předchůdcem byl štíhlý meč určený k bodání s prutem nad záštitou, který byl předzvěstí složitých košů kordu. Na našem území byl kord znám již v 15. století. Kord se dostává do popředí díky plátovým zbrojím (viz výše). Při tažení Karla V. do Itálie ve 20. letech 16. století ukázala jeho armáda a hlavně důstojníci (Španělé), že jejich kordy jsou účinnější. Italové ho po těchto zkušenostech převzali.⁹⁷

⁹² Šindelář, 2004.

⁹³ Šindelář, 2004.

⁹⁴ Šindelář, 2004.

⁹⁵ viz příloha č. 15.

⁹⁶ Šindelář, 2004.

⁹⁷ Šindelář, 2004.

Kord je lehký meč s ochranným košem vhodný pro sek i bod. Podle koše se dá přibližně určit, v jaké zemi byl vyroben. Na našem území se hojně používal koš z prutů, v Holandsku, Vlámku a na severu Francie byly preferovány ledvinkové listy, které byly buď plné, nebo perforované. Ve Španělsku, Itálii a na jihu Francie byl v oblibě zvoncový koš.⁹⁸ To ovšem neznamená, že by se zvoncový koš nemohl používat i v našich zemích. Toto rozdělení není směrodatné.⁹⁹

Na počátku 17. století byly kordy zkracovány, v polovině tohoto století se dostal do módy krátký francouzský kord s jednoduchým jílcem a příčkou. Na konci století šermíři začali používat novou čepel colichemard. U koše je široká do jedné třetiny čepele. Tato část byla zesílena kvůli tomu, že touto částí čepele se šermíř kryl. Od této třetiny ke špičce se čepel náhle zúžila.¹⁰⁰

Okolo roku 1720 se začaly vyrábět čepele s trojúhelníkovým průřezem. To jim zajišťovalo velkou odolnost. V polovině 18. století byla zkrácena vzdálenost mezi záštitou a mušlí. Z tohoto důvodu už nebylo možné mezi ně dát ukazováček, a tudíž to vedlo ke změně držení kordu.¹⁰¹

Drobné rokokové kordy byly trnem v oku francouzským revolucionářům v době Velké francouzské revoluce. Viděli v nich symbol starého režimu. Místo nich byly ve Francii zavedeny šavle jako odznak nového pořádku.

V průběhu 19. století začaly být oblíbenější než kordy pistole. Stalo se tak, protože i měšťané chtěli mezi sebou řešit pře soubojem, ale v této době už neuměli šermovat. Na konci tohoto století souboje zanikají.¹⁰²

Fleret

Tato zbraň se vyvinula z kordu. Z počátku sloužil jen jako cvičná lehčí zbraň, která pak vytlačila kord na vedlejší kolej a díky které se mohl vyvinout šerm do dnešní podoby.¹⁰³

⁹⁸ viz příloha č. 16.

⁹⁹ Šindelář, 2004.

¹⁰⁰ Šindelář, 2004.

¹⁰¹ Šindelář, 2004.

¹⁰² Šindelář, 2004.

¹⁰³ Sporty Vrchlického, ©2005 [cit. 2014-03-06].

Končír

Tato bodná zbraň je doložena již ve 14. století v Polsku, kde se užívala až do 18. století. Později ji používají i sportovní šermíři, jako byl u nás Miroslav Tyrš. Podle jeho popisu se jedná o podobnou zbraň jako fleret.¹⁰⁴ Robert Tvarůžek již pojem končír používá jako český překlad pro fleret.¹⁰⁵

Rapír

Pojem se objevuje později než první zbraně tohoto typu. První zmínka o rapíru byla nalezena v inventáři španělského vévody Dona Alvara de Zúñiga z roku 1468 jako ropera.¹⁰⁶

Rapír je dlouhý civilní meč s košem a velmi tenkou čepelí, s ostřím po obou stranách, někdy až 140 cm dlouhou. Zbraň vážila okolo jednoho kilogramu. Pro boj v bitvě byl nepoužitelný, ale pro osobní souboje, kde se upřednostňovaly body před seky, byl ideálním pomocníkem. Koš se skládal z prutů a prstenců pro ochranu šermířovy ruky, příčka byla dlouhá a rovná nebo esovitě zakřivená a vychýlená mimo osu čepelí. To bylo výhodné pro zachycení soupeřovy čepelí a při použití správného páčení se dala i zlomit. Rukověť byla velmi krátká, u španělských rapírů se na ni vešly jen tři prsty, v Itálii dokonce jen dva. Ostatní prsty byly nad příčkou na nenabroušené části čepelí, tzv. ricasso, pro zlepšení ovladatelnosti zbraně. Nejlepší kusy byly vyráběny ve Španělsku.¹⁰⁷

Tato zbraň neumožňovala jako kord sek, protože hrozilo zlomení čepelí. Byla určena hlavně pro bod. Jen španělská škola (viz níže) doporučovala s rapírem švihy ze zápěstí, z lokte, a dokonce i z ramene. Tyto pohyby byly podobné sekům. Italský mistr šermu Cappel Ferro pro tuto křehkost čepelí navrhoval zkrácení čepelí na dvojnásobek lidské paže¹⁰⁸, postupem času byla zkrácena ještě o dalších 10 cm.¹⁰⁹

Ve druhé polovině 17. století převládl kromě Itálie a Španělska krátký francouzský kord, v první polovině 18. století rapír přežíval už jen ve Španělsku, ale pak už zmizel nadobro.¹¹⁰

¹⁰⁴ Tyrš, 1873.

¹⁰⁵ Tvarůžek, 1947.

¹⁰⁶ Šindelář, 2004.

¹⁰⁷ Šindelář, 2004.

¹⁰⁸ na asi 120 cm

¹⁰⁹ Šindelář, 2004.

¹¹⁰ Šindelář, 2004.

Šavle

Šavle se do Evropy dostala v dobách nájezdů východních kočovných kmenů, zejména Avarů. Ve výzbroji ji měli také orientální a arabští bojovníci. Jejich tradici pak převzali Osmané a Turci.¹¹¹ První kontakty se šavlí učinili již křižáci na svých výpravách do Svaté země, ale ti ji nepřijali, protože po zbroji více klouzala a hlavně byla symbolem nevěřících. Převzali ji hlavně Rusové a Bulhaři.¹¹²

Už ve 14. století, kdy se začali do Evropy tlačit Turci, se obyvatelé Balkánu mohli seznámit s jejich šavlemi. O století později se už dostává do výzbroje některých nepravidelných jízdních polských a uherských oddílů. V 16. století Turci ovládli většinu území Uher, a dokonce se dostali před Vídeň. Kvůli bojům s Turky se šavle stává součástí výzbroje většiny křesťanských bojovníků. Šavle se šířila dále do Evropy, kde ji nosili bojovníci na důkaz úcty a obdivu k Uhrům, kteří chrabře zadržovali turecký postup. V té době měla šavle jen úzkou příčku, nebo ji neměla vůbec.¹¹³

Šavle je pobočná sečná zbraň s charakteristicky zakřivenou jednobřitou čepelí. Zpočátku měla zbraň jen úzkou příčku, postupem času přibyl i ochranný koš.¹¹⁴

První stát, který vybavil část armády šavlí, byla Francie. Již roku 1670 se stala šavle pevnou složkou výzbroje jízdy. V 80. letech 17. století zde vznikly první oddíly husarů navazující na uherskou tradici. Na počátku 18. století se dostala kratší šavle do výzbroje pěchoty, kromě důstojníků, kteří si ponechali kord. Měla jen prut na ochranu ruky a masivnější čepel.¹¹⁵

V průběhu 18. století se ze šavle stala oblíbená soubojová zbraň, protože její sečné rány nebyly tak nebezpečné jako bodné kordu. V 19. století také z armádní výzbroje úplně zmizel kord, a tak se šavle stala jedinou zbraní, která mohla hájit čest důstojníka v soubojích. Takové šavle měřily okolo 84 cm, ostré byly vepředu do poloviny, hřbet jen asi do 20 – 30 cm. Ostří mělo kónický tvar, nesmělo být zubaté ani rezavé. Proto před použitím muselo být vyčištěno a dezinfikováno. Bylo

¹¹¹ Šindelář, 2004.

¹¹² Šindelář, 1994.

¹¹³ Šindelář, 2004.

¹¹⁴ Abrahámová a kol., 1997.

¹¹⁵ Šindelář, 1994.

povoleno poutko pro ukazováček, aby zbraň nebylo lehké vyrazit z ruky, avšak Gustav Hergsell (viz níže) tvrdil, že je spíše na obtíž než k užítku.¹¹⁶

V současnosti je šavle zbraní důstojníků čestných jednotek.¹¹⁷

Palaš

Tato zbraň je často zaměňována se šavlí. Jsou si podobné, ale palaš má většinou rovnou čepel, která je broušená po obou stranách. Během 19. století se objevilo ostří jen na jedné straně. Palaš je považován za nástupce meče s dokonalejší ochranou ruky. V 17. století měl koš z prutů a mušlí, v 18. století ho vystřídal záštitový oblouk podobný jako u šavle.¹¹⁸

Za třicetileté války byl palaš zbraní těžké jízdy (kyrysníků). V 18. století se jím ozbrojovali dragouni a švališěři. V 19. století postupně palaše z armádní výzbroje mizí. Např. v rakouské armádě byly vyřazeny roku 1845 a nahrazeny jezdeckou šavlí. Palaš byl používán i jako soubojová zbraň především v armádě. V Anglii byl více oblíben „spadroon“. Jednalo se o lehčí civilní druh palaše.¹¹⁹

Různě používané kombinace zbraní

Při konfrontaci dvou soupeřů se nedodržovala žádná pravidla. Nejdůležitější bylo protivníka zneškodnit. Proto si šermíři často do druhé ruky brali další zbraně nebo předměty, které měly misky vah přiklonit na stranu držitele. Obvykle to byla dýka, pěstní štítek, kožená nebo plechová rukavice s drátěným pletivem v dlaňové části pro zachytávání soupeřovy čepele, plášť, lucerna nebo druhý meč, kord, rapír atd., který sloužil spíše k obraně.¹²⁰

Další typy zbraní

Existují samozřejmě další typy zbraní. Ty však neměly na vývoj sportovního šermu velký vliv, a proto bude uveden jen jejich stručný výčet. Šlo o dýky, tesáky, dřevcové zbraně, jako halapartny, kopí, partyzány, dále sekery, palcáty a bijáky.

¹¹⁶ Šindelář, 2004.

¹¹⁷ Abrahámová a kol., 1997.

¹¹⁸ Šindelář, 2004.

¹¹⁹ Šindelář, 2004.

¹²⁰ Šindelář, 2004.

3.2 Palné zbraně

Palné zbraně měly na vývoj chladných zbraní větší vliv, než by se mohlo zdát. Díky palným zbraním se proměňovala zbroj, která zprostředkovaně působila na konstrukci zbraní a na jejich používání. Kvůli palným zbraním mizí zaplechování rytíři, protože i tato zbroj byla jimi lehce prorazitelná. Tyto zbraně se objevily už ve 14. století. Dělí se na zbraně dělostřelectva a osobní zbraně. Střelné zbraně by se uplatnily určitě dříve, ale neslučovaly se s tehdejší představou o rytířskosti a lidé se zpočátku báli, že jsou ďáblovým dílem. Proto si meč udržel i nadále své výsadní postavení. Proti jejich používání byly vydávány i zákazy pro jejich krutost, to se ovšem nedodržovalo a postupem času byly palné zbraně zdokonalovány a stávaly se součástí výzbroje armád.¹²¹

Za první primitivní osobní palné zbraně považujeme hákovnici a píšťalu. Jejich součástí byl doutnákový zámek. Byly schopné prorazit plátovou zbroj. To mělo veliký význam na vývoj zbrojí. Začaly se vyrábět lehčí zbroje¹²², které byly do určité míry účinné proti chladným zbraním, ale neomezovaly zároveň tolik pohyblivost šermíře, aby na něj střelec nemohl tak lehce zamířit. Další zbraní se zámkem byla mušketa.¹²³

Dalším vývojovým stupněm v odpalování zbraní byl kolečkový zámek z 16. století. Takovýmto zámkem byla vybavena např. arkebuza.¹²⁴

Modernější systém na sebe nenechal dlouho čekat. Nazýval se křesadlový zámek. Jeho raná forma byla známa již v 16. století, rozšířil se v 80. a 90. letech v Anglii a Nizozemí.¹²⁵

Perkusní zámek sestrojil a nechal patentovat roku 1807 pastor presbyteriánské církve Alexandr Forsyth. Byl plošně používán do 60. let 19. století, kdy ho nahradily jednotlivé náboje s kovovou nábojnicí. Pistole s perkusním zámkem je symbolem zlatého věku pistolových soubojů. Četností byla jedinou konkurentkou

¹²¹ Šindelář, 2004.

¹²² viz příloha č. 16.

¹²³ Šindelář, 2004.

¹²⁴ Šindelář, 2004.

viz příloha č. 17.

¹²⁵ Šindelář, 2004.

šavle.¹²⁶ V 19. století totiž už měšťané neuměli šermovat, a tak chladnou zbraň nahrazovali pistolí.¹²⁷

¹²⁶ Šindelář, 2004.

¹²⁷ Šindelář, 2004.

4. Vývoj šermu

Etymologický slovník jazyka českého uvádí, že slovo šerm pochází ze středohornoněmeckého slovesa schärmen bojovati, potýkati se, šermovati.¹²⁸ Znamená to, že slovo bylo běžné již v 11. století na území Svaté říše římské německého národa. Odráželo stav společnosti, kdy každý bojovník bojoval tím, co měl po ruce a na co měl prostředky. V dnešním význam slova je trochu jiný. Podle encyklopedie Diderot je šerm „střetnutí soupeřů vybavenými zbraněmi stejného druhu na planši“¹²⁹. Mnohem lepší vysvětlení nám poskytuje Robert Tvarůžek, lektor šermu Univerzity a vysoké školy technické v Brně: „Šerm je boj dvou protivníků, opatřených stejnými bodnými nebo sečnými zbraněmi, při němž se všechny morální, duševní a fyzické síly rozvíjejí a dokonale využívají.“¹³⁰ Důležitý fakt, že soupeři musejí mít stejný typ zbraně, ovlivňuje Tvarůžkova kritéria hledání kořenů sportovního šermu a jeho vývoje do současnosti.

4.1 Šerm od počátku po středověk

Pravěk

Boj a války jsou staré jako lidstvo samo. Člověk už v prehistorických dobách používal zbraně na svoji obranu nebo k útoku. Nejprve nálezy neopracovával, později začal cíleně vyrábět zbraně jako mlaty, sekeromlaty, kyje, oštěpy, luky a šípy. Jako materiál sloužilo dřevo, kámen a kosti. Velký pokrok ve zbrojení přinesla znalost zpracování kovu. Nejprve mědi, pak bronzu, železa a nakonec oceli. Už v dobách kmenových struktur určitě starší učili mladší lovit a bojovat. Jejich výcvik nebyl nijak organizovaný a spíše přecházel z otce na syna.

Starověké despocie

Se vznikem prvních států bylo nutné bránit nejen hranice, ale i pořádek uvnitř země. Proto vznikly první armády. Bojovníci procházeli organizovaným výcvikem. První zmínky o tom, jak zacházet se zbraněmi, pocházejí z indické Bhagavadgíty, posvátné knihy hinduismu, v níž najdeme stati popisující zacházení se zbraněmi, a

¹²⁸ Machek, 1997.

¹²⁹ Abrahámová a kol., 1997.

¹³⁰ Tvarůžek, 1947.

ze starověkého Egypta, kde se zmínky o válčení objevují v hieroglyfických textech.¹³¹

Řecko

Vojenské umění starověkých despocií převzalo antické Řecko. Nebylo jednotné a zápasy mezi jednotlivými městskými státy a války se sousedními státy posunuly vojenské umění na další úroveň. Jádrem řeckého vojska byla pěchota. Válečnickům se přezdívalo hoplité¹³² podle jejich štítu, hoplu. Výcvik vojáků se lišil v každém řeckém městském státu, ale byl na něj kladen veliký důraz. Nejtěžší a nejlepší výcvik dostávali mladíci ve Spartě. Byli velmi proslulí válečníci, kterých se obával celý antický svět. Bojovali v šiku zvaném falanga.¹³³ Řeckou taktiku a styl boje dovedl k dokonalosti Alexandr Makedonský. Porazil mocnou perskou říši a vládl velkému impériu.

Řím

Alexandrova říše se po jeho předčasné smrti rozpadla a pozici hegemonu ve Středomoří zaujal Řím, původně nevýznamný městský stát na Apeninském poloostrově, bojující zpočátku o přežití. Postupem času si upevnil postavení a přešel do ofenzivy. Podrobil si postupně celý poloostrov včetně řeckých kolonií, od nichž převzal řeckou kulturu i způsob života. Římané expandovali do celého Středomoří a porazili v punských válkách i Kartágo. Základ těchto úspěchů položila schopná armáda založená na povinné službě v armádě. Týkala se občanů mezi 17. až 45. rokem života. Každý z nich podstupoval pravidelný kvalitní výcvik, který později podpořily i válečnické zkušenosti. Římská armáda prodělala za dlouhého trvání říše veliké změny jak ve struktuře, tak ve výzbroji a v osazení. Pro zjednodušení zde bude popsán voják¹³⁴ (legionář) období císařství, kdy římské armádě mohlo konkurovat jen několik armád na světě. Byl vyzbrojen kopím (pilum), mečem (gladius) a dýkou (pugio). Chránila ho přilba (cassis), krunýř (lorica), ochrana holení (ocreae) a velký štít (scutum).¹³⁵ Zájem o šerm podporovaly gladiátorské hry, kterých se zúčastňovali jako odborní diváci a kde mohli odpozorovat různé techniky boje různými zbraněmi. Rozmanitost her podporoval fakt, že v nich účinkovaly

¹³¹ Plch, 1981.

¹³² viz příloha č. 18.

¹³³ viz příloha č. 19.

¹³⁴ viz příloha č. 18.

¹³⁵ Plch, 1981.

různé typy gladiátorů, kteří bojovali určitými zbraněmi.¹³⁶ Gladiátorské hry se těšily veliké oblibě, protože bojovníci v arénách představovali pro Římány vzor odvahy a šermířského umu.¹³⁷ Žádné učebnice se bohužel nedochovaly, ale podle dochovaných zbraní a zbrojí si lze o dobovém šermu udělat jistý obrázek. Krátký meč umožňoval rychlé a důrazné akce, hlavně bodné¹³⁸, podle příčky, která byla krátká a nedostatečně chránila ruku, lze usuzovat, že byl používán více k útočným akcím. Krátká a masivní čepel neumožňovala styčné akce, protože na to není dostatečně citlivá. Bojovalo se na krátké vzdálenosti, a proto docházelo k návalům přetlačování atd. To vyžadovalo skvělý postřeh. K obraně právě sloužil velký štít, dostatečně zakrývající bojovníka před útoky. Římští vojáci v boji opravdu vynikali.¹³⁹

Pomocné sbory

Na sklonku éry římské říše se v její armádě objevují noví vojáci z řad germánských kmenů, sídlících na hranicích římské říše v období velkého stěhování národů. Sloužili odděleně v jednotkách pomocných sborů. V bojích byli nasazováni vždy jako první, protože legionáře si Římané chránili, protože se rekrutovali pouze ze svobodných občanů. V těchto obdobích ovládli římskou taktiku a techniku šermu a její prvky zapracovali do své vlastní bojové taktiky. Tím lze odůvodnit, že pozdější vývoj šermu se ubíral jiným směrem než rozvíjením římského odkazu.

Raný středověk

Po pádu římského impéria se v Evropě uvolnilo místo pro mocenské vzestupy a pády nových germánských států. V tu dobu se bylo možné udržet u moci jen díky meči. Proto i v tomto období byl boj všudypřítomný. O úrovni šermu tohoto období příliš nevíme, protože se o něm nezachovaly žádné zmínky. Můžeme pouze spekulovat na základě dochovaných zbraní, jak se tehdy bojovalo. Šlo o dlouhé meče, sekery a další různé těžší a pádnější zbraně. Začínají se hojně používat zbraně obouruční, protože jsou delší a dovolují držet protivníka dále od těla. K výstroji mohl patřit štít, kroužková nebo kožená zbroj, helma. Podle tvarů a tíhy zbraní usuzujeme, že převládal šerm silový, drsný, mohutné seký a body vycházely z

¹³⁶ viz příloha č. 20.

¹³⁷ Plch, 1981.

¹³⁸ Di Grassi, 1594.

¹³⁹ Plch, 1981.

ramene. Panovník měl k dispozici družinu věrných bojovníků¹⁴⁰, kterým za jejich loyaltitu platil pozemky a postavením. Výcvik byl spíše neorganizovaný a na každém panském dvoře probíhal jinak. V tomto šermu ale můžeme spatřovat základy pozdějšího technického šermu. První zmínky o soubojích pocházejí z kodexu Gundobud z přelomu 5. a 6. století, kdy byl souboj brán jako boží soud a důkaz, že vítěz má pravdu. Boží soudy u nás zakázala až Marie Terezie v roce 1776.¹⁴¹ V tomto období budují panovníci meči základy pevných států a s nimi přicházejí mnohem lepší podmínky pro vývoj šermu, protože se zlepšuje organizace vojenské složky.

Vrcholný středověk

Ve vrcholném středověku byly vytvořeny poměrně stabilní státní celky. Jejich vládcové z legitimních panovnických dynastií soupeřili o moc. Jde o dobu křížových výprav. Zkušenosti z nich obohatily evropský šerm o znalosti nových technik boje a zbraní. Mladí šlechtici byli cvičeni již od raného mládí k boji, válečné zkušenosti získávali jako pážata rytířů. Zdokonalovali se i v lukostřelbě, jízdě na koni, plavání, hře v šachy a skládání veršů. Vrcholem jejich služby bylo pasování na rytíře. Symbolem vrcholného středověku jsou rytířské turnaje.¹⁴² Za jejich zakladatele je považován Jindřich I. Ptáčník, východofrancký král. Díky nim se mohl šerm a bojová taktika intenzivně rozvíjet a ruku v ruce s tím se zdokonalovaly zbraně. K dokonalejším mečům, přibýly palcáty, bijáky, mechanické kuše aj. Platněji začali vyrábět zbroje tak silné, že bylo uměním je prorazit. Nevýhodná však byla horší pohyblivost a snížení rychlosti šermíře. Tyto zbroje byly velmi nákladné a většina bojovníků si je nemohla dovolit. To vedlo k odlišnému pojetí boje a k rozdělení na směr rytířský a lidový.¹⁴³

Rytířský směr

Zámožní válečníci, panovníci a vyšší šlechta, si mohli dovolit nákladnou zbroj a zbraň. Jejich styl boje se stále více spoléhal na pasivní obranu. Bojovali hlavně

¹⁴⁰ viz příloha č. 21.

¹⁴¹ Plch, 1981.

¹⁴² viz příloha č. 22.

¹⁴³ Plch, 1981.

zúženými meči pronikajícími mezerami mezi pláty, a kopími, někdy doplněnými štítem.¹⁴⁴

Lidový směr

Tuto variantu volili chudší bojovníci hlavně z řad nižší šlechty, měšťanstva a rolnictva, kteří neměli na výběr. Pro ně byla důležitá obrana stejně jako útok, protože jejich těla byla chráněna horšími nebo staršími typy zbrojí. Proto více spoléhali na mrštnost, pohyblivost a rychlost. Jejich hlavními zbraněmi byly tesáky a tyčové zbraně. Jejich velkou předností bylo udržet rytíře v dostatečné vzdálenosti, srazit ho z koně a vahou a pádností zbraně prorazit nebo alespoň ohnout plech plátové zbroje.¹⁴⁵

Pozdní středověk

Již ve vrcholném středověku se bojovníci setkávali s palnými zbraněmi. Ty ovšem do bojů promluvily v masovém měřítku až v pozdním středověku (viz výše). Jejich účinnost a fakt, že vynalézavý šerm měšťanů je mnohdy úspěšnější než rytířský, vedlo k opouštění těžkých zbrojí.¹⁴⁶ Ve městech převládla móda učit se šermu od zkušeného mistra. Byly zakládány branné spolky a šermířská bratrstva. Když mizela zbroj z bojišť, začal se proměňovat i šerm. Měšťanské školy byly navštěvovány mladými měšťanskými a synky, mezi nimiž souboje jen kvetly.¹⁴⁷

V následující podkapitole bude vysvětlen zrod šermu a jeho odlišnosti v jednotlivých evropských zemích, abychom pochopili jeho další vývoj.

4.2 Šerm na sklonku středověku ve vybraných zemích Evropy

V jednotlivých zemích se šerm vyvíjel odlišným tempem. Vedou se spory o primát šermířských škol mezi Itálií a Španělskem. Italové argumentují technickou úrovní svého šermu. Tento fakt nelze popírat, ale z časového hlediska je nutné prvenství přiznat Španělům.¹⁴⁸

4.2.1 Šerm ve Španělsku

První šermířské školy vznikly v Toledu a Valladolidu. Nebyla to náhoda, protože obě města byla významnými středisky výroby kvalitních chladných zbraní

¹⁴⁴ Plch, 1981.

¹⁴⁵ Plch, 1981.

¹⁴⁶ viz příloha č. 23.

¹⁴⁷ Plch, 1981.

¹⁴⁸ Šindelář, 1994.

z toledské oceli. Koncem 13. století se ve zdejších školách objevují první tituly mistrů šermu. Později vznikl Spolek šermířských mistrů. Jeho hlavní představený pobýval v blízkosti krále v Madridu a jako jediný disponoval právem udílet titul mistr šermu v celém Španělsku. Uchazeč o tento titul musel mít rozsáhlé znalosti šermu, ale i geometrie, bez které se španělský šerm neobešel. Dále musel znát základy filozofie, morální zásady a teologické poučky. Musel být také katolíkem. Po splnění všech požadavků mu byl udělen titul mistra šermu, který přijímal se slibem, že získané umění bude používat jen k počestným účelům.¹⁴⁹

Nejstarší traktáty o šermu napsali shodně v roce 1474 mistři Jaime Pons de Perpignan a Pedro de Las Torres. Byly základem španělského šermu a španělští mistři se jich drželi i v době, kdy už tyto poznatky překonali Italové. To vedlo ke stagnaci španělského šermu. Až v roce 1569 vydal Jeronim Sanchez de Carranzy svou knihu Filozofie zbraní v boji při obraně křesťanství. Španělští mistři se téměř dogmaticky drželi této příručky. Požadovali přesné provedení a preciznost, ale Italové v té době upřednostňovali osobní invenci, živost a fantazii pro nové nápady. S jejich pomocí rychleji a účinněji likvidovali protivníka než škrobený a technicky bezchybný španělský šerm. Stagnace španělské šermířské školy pokračovala a v 19. století škola úplně zanikla.¹⁵⁰

4.2.2 Šerm v Itálii

Ve Španělsku sice byly položeny základy pro nový způsob šermu, ale Italové jej rozvinuli a stali se učiteli celé Evropy. Nebyla jediná civilizovaná země, ve které by chyběl italský mistr šermu. Itálie byla do 19. století rozdrobena, takže zde nemohla vzniknout jednotná šermířská organizace jako ve Španělsku. Jednotlivé státy vytvářely vlastní spolky. Až v polovině 17. století italský šerm dohnala francouzská škola, dosáhla vynikající úrovně italské školy, ale nikdy se nestalo, že by jedna z nich ohrozila postavení druhé školy.¹⁵¹

První italskou dochovanou knihou o šermu byla kniha mistra Fioreho dei Liberi da Premariacco Kodex šermu. Byla vydána roku 1410. Nevěnuje se jen šermu mečem, ale i dýkou, kopím a dalšími. K tomu byly připojeny i nadávky a posměšky, které měly vyvést protivníka z psychické rovnováhy. Jsou v ní náznaky

¹⁴⁹ Šindelář, 1994.

¹⁵⁰ Šindelář, 1994.

¹⁵¹ Šindelář, 1994.

německého stylu šermu, se kterým se mistr Fiore setkal při svých cestách po Evropě.¹⁵²

Od té doby se italští mistři snažili Fioreho šerm obohatit a s vynálezem knihtisku se jejich vědomosti mohly rychleji šířit. Italský šerm se oprostil od drsného středověkého stylu šermu. Byl hbitý, vychytralý a hravý. V té době byl šerm považován za důležitou část vzdělání mladých šlechticů. Často byl upřednostňován před ostatními typy vzdělání. Proto se v těchto školách vyučovaly i základy společenského chování. Mistři byli na své svěřence přísní, vyučovali žáky své tajné finty, ale jen za předpokladu, že slíbili, že je proti nim nepoužijí a nikomu je nevyzradí.¹⁵³

Zakladatelem nové metodiky šermu je bezesporu Achille Marozzo di San Giovanni Persiceti. Roku 1536 vydal *Dílo nové, souboj neboli výkvět zbraní zvané*. Mělo pět svazků, první dva vysvětlují šerm mečem, dýkou, štítem a pláštěm, třetí pravidla šermu dvojručním mečem, čtvrtý lidovými zbraněmi jako holí, píkou, kosou a halapartnou, pátý vysvětluje pravidla a zákony šermu a filozofií zbraní. Jeho žákem byl německý mistr šermu Joachim Meyer.¹⁵⁴

Střehy nebyly univerzální, z každé polohy vedl jeden útok a mistrem se stal ten, který dokázal mezi těmito polohami plynule a rychle přecházet. Ozbrojená paže byla natažená, aby držela soupeře v uctivé vzdálenosti. Druhá ruka spočívala u obličeje nebo na prsou, aby pro případ nouze vykryla útok i za cenu zranění. Kryty Italové používali jen zřídka, řídili se úslovím, že nejlepší obranou je útok. Objevili volty. Jednalo se o úhyby tělem, ve kterých se zkušenější šermíř mohl pokusit o zásah protivníka. V době Marozzova života byl oblíben lehký obouruční meč, představující vrchol v používané technice.¹⁵⁵

Marozzův systém zjednodušil milánský architekt a matematik Camillo Agrippa v díle *Pojednání o šermířské vědě spolu s filozofickým dialogem* roku 1553 v Římě. I když nebyl mistrem šermu, jeho teoretické znalosti mu přinesly uznání.

¹⁵² Šindelář, 1994.

¹⁵³ Šindelář, 1994.

¹⁵⁴ Šindelář, 1994.

¹⁵⁵ Šindelář, 1994.

Upřednostňoval bod před sekem, protože je méně namáhavý a hůře se kryje. Označil čtyři základní polohy zbraně: prima, seconda, terza a quarta.¹⁵⁶

Dalším slavným italským mistrem šermu byl Giacomo Grassi di Modena. Napsal v roce 1570 učebnici Způsob bezpečného užívání zbraní. Další dílo uveřejnil roku 1594 pod názvem Pravé umění obrany. Umění šermíře podle něj nezávisí jen na fyzických schopnostech, ale také na intelektuálních. Považuje psychiku za stejně důležitou jako fyzickou připravenost. Vyučoval šerm mečem, od kterého vyvozoval své učení. Popisoval vysoký, široký a nízký střeh. Dalšími zbraněmi, které doporučoval a vyučoval je, byl rapír buď samotný, nebo s dýkou, pláštěm, pěstním štítkem¹⁵⁷, s hranatým tarčem¹⁵⁸, s kulatým tarčem¹⁵⁹, s druhým rapírem, obouruční meč a tyčové zbraně.¹⁶⁰

Itálie se stala sídlem mnoha mistrů a šermířských škol. Jejich počet rychle rostl až do doby, kdy se na Apeninském poloostrově nemohli všichni uživit. Proto mnozí z nich hledali uplatnění za Alpami v jiných zemích. Uchytili se pro své nadměrné šermířské dovednosti i u královských dvorů. Např. Sismondo Galli byl šermířským mistrem francouzského krále Jindřicha II, Hieronimi Cavalcabo učil šermu krále Ludvíka XIII., král Ludvík XIV. prošel školou Vincenza Franchiniho. Velkému věhlasu se ve Francii těšili Caizo, Fabiany a další šermířští mistři.¹⁶¹ Na dvoře dánského krále Kristiana IV. působil jeden z nejuznávanějších italských mistrů šermu Salvator Fabris. Byl titulován capo dell' ordine dei setti cuori – mistr řádu sedmi srdcí. Vydal v Kodani roku 1606 skripta Umění šermu.¹⁶² Na vyobrazeních je vidět šermíře v různých, až nepřirozených polohách, které měly šermířovi zajistit výhody a přiklonit štěstí na miskách vah v jeho prospěch. Byly to akce bizarní a velice nebezpečné. Ovšem také nečekané a souboj často rozhodly.¹⁶³

Ve stejném roce jako Fabris vydal Nicoletto Giganti knihu Škola aneb Divadlo meče. Šlo o velmi kvalitní dílo jak po textové, tak ilustrační stránce.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Šindelář, 1994.

¹⁵⁷ puklím, který byl kulatý

¹⁵⁸ opět pěstní štít, ale hranatý

¹⁵⁹ ten je připoután k ruce k celému předloktí, na rozdíl od dvou zmíněných, které mají pěstní držení

¹⁶⁰ Di Grassi, 1594.

¹⁶¹ Šindelář, 1994.

¹⁶² Šindelář, 1994.

¹⁶³ Fabris, 1606.

¹⁶⁴ Šindelář, 1994.

Na počátku 17. století představil své zásady mistr šermu Ridolfo Capo Ferro da Calgi. Neozbrojenou ruku od obličejů přesunul vedle hlavy, aby mohla provést protipohyb, který protáhne útok a rychle zlikviduje soupeře; záludy neuznával, protože je považoval za zpomalení.¹⁶⁵

Z 16. století se nám nedochovaly téměř žádné společenské zvyky při soubojích. Nebylo výjimkou, že osamělý šermíř bojoval s přesilou, nebo že poražený a odzbrojený šermíř zemřel soupeřovou čepelí. Teprve na přelomu století se začaly mravy zjemňovat a začínala se projevovat všeobecná zdvořilost.¹⁶⁶

Italové kralovali evropskému šermu do poloviny 17. století, pak taktovku postupně převzali Francouzi. Italové odstraňovali stále čepel a pak útočili, Francouzi volili spíše vmyky – klouzavé útoky kolem soupeřovy zbraně, a zároveň používali kružné kryty. Posledním mistrem, který dodal italskému šermu nový impuls, byl Francesco Antonio Marcelli. Ve svém díle Pravidla šermu dokázal oslovit italskou mládež, nakloněnou novotám a odmítající zkosnatělé prvky. V 18. století ale nastala stagnace italské školy a Evropu ovládl francouzský šerm.

4.2.3 Šerm ve Francii

Ve Francii je doložen šermířský spolek již roku 1292 za vlády krále Filipa IV. Sličného. Francie v té době byla centrem tehdejšího světa. Byla kolébkou středověké vzdělanosti, umění a rytířstva. Celý středověký svět se ji snažil napodobit. Šerm byl více silový, protože rytíři používali těžší zbraně.

V 16. století se situace změnila. Evropou se šířila vlna italského šermu, kterou razili italští šermíři (viz výše). Bohatá Francie byla skvělou příležitostí, jak se uplatnit. Velkým mecenášem šermířských škol byl Karel IX., který šermu velmi přál a sám vydržoval na svém dvoře Italy Pompého a Silvia. Nechal roku 1576 založit Královskou šermířskou akademii. Mistrem na této škole se mohl stát Francouz starší 25 let, absolvent šestileté akademie. Zkouška se skládala z boje mečem, kordem, kordem a dýkou proti šesti mistrům a jednomu jeho synovi.¹⁶⁷

V 16. století vydal roku 1573 provensálský mistr Henri de Saint – Didier Traktát obsahující tajemství knihy o meči, otcí všech zbraní, jako meč, dýka, plášť, malý štít, šálkový štítek, kulatý štít, dvouruční meč a dva meče. Vycházel z italské školy

¹⁶⁵ Šindelář, 1994.

¹⁶⁶ Šindelář, 1994.

¹⁶⁷ Šindelář, 1994.

šermu, kterou zařadil do svého systému se svými pojmenováními a zařadil další inovace, jako polohy zbraně la basse, la haute, la moyenne podle polohy ruky ve výši, pod a nad ramenem. Svoji knihu věnoval králi Karlovi. Někteří vědci ho považují za zakladatele francouzské školy šermu.¹⁶⁸

Francouzští mistři šermu vytýkali italským kolegům, že jejich šerm je zákeřný a že používají různých nekalých technik ke zneškodnění, nebo dokonce zabití protivníka. Francouzská škola ale tyto praktiky také využívala, a tak lze předpokládat, že šlo spíše o konkurenční boj mezi mistry.¹⁶⁹

Čím víc se chýlilo 16. století ke konci, tím více rostl počet soubojů mezi šlechtou. V rozmezí desetiletí mezi léty 1598 až 1608 zemřelo ve Francii 8 000 příslušníků této společenské vrstvy. To vedlo panovníka k zařazení soubojů mezi hrdelní zločiny. To ovšem nebránilo šlechticům bít se dál, protože správný kavalír měl být udatný a pohrdat smrtí. Proto se snažili dokazovat svoji udatnost při každé příležitosti a bili se kvůli malichernostem. V literatuře je uveden případ, kdy došlo k souboji pro to, kdo z pánů má dostat dříve v kostele hostii. Kardinál Richelieu pochopil, že pokud bude soubojová mánie pokračovat, francouzská armáda bude bez vyššího velení. Přesvědčil Ludvíka XIII., aby podnikl proti soubojům potřebné kroky. Ten souboje zakázal. Napoprvé zákaz neměl velký ohlas a souboje pokračovaly. Až druhý zákaz byl prosazován rasantněji. Našli se odpůrci, kteří byli ochotni demonstrovat svou nespokojenost, a tak se bili za bílého dne v Paříži na Královském náměstí. Jednalo se o hraběte z Bouteville a markýze de Beuvion. Vítězný hrabě z Bouteville se dlouho neradoval a byl zatčen a poslán do Bastily, odkud jeho cesta vedla už jen na popraviště. Prý svého skutku nelitoval.¹⁷⁰

V polovině 17. století začaly být patrné rozdíly mezi francouzskou a italskou školou, které se postupem času prohlubovaly. Italský šerm si držel svou úroveň a francouzský si ji zvyšoval. Charles Besnard vydal roku 1653 knihu *Teorie a zkušenosti šermu kordem čili fleretem aneb Svobodný mistr šermu*, ve které popsal střeh používaný do dnešních dob. Dalším jeho přínosem bylo formulování pozdravu

¹⁶⁸ Šindelář, 1994.

¹⁶⁹ Šindelář, 1994.

¹⁷⁰ Šindelář, 1994.

zbraní (reverence), který do té doby byl osobní záležitostí každého šermíře. Prosazoval vmyk, který Italové zprvu odmítali, ale nakonec ho přijali.¹⁷¹

Znakem francouzské školy byla absence druhé zbraně v levé ruce, která byla pro délku tehdejších rapírů zbytečná a v určitých případech i na obtíž. Kordy měly krátké čepele, s jednoduchým košem se dvěma mušličkami a krátkou příčkou. To umožňovalo držet kord v obou rukách. Tato zbraň byla předchůdcem fleretu. Nejdříve fleret byla cvičná zbraň pro nácvik šermu kordem. Francouzský šerm umožnil, aby se stal bojovou zbraní. Za zakladatele šermu fleretem je považován Philibert de la Touche.¹⁷²

Ludvík XIV. šermu přál a podporoval Královskou šermířskou akademií. Udělil jí erb s dvěma zkříženými kordy obklopenými čtyřmi královskými liliemi na azurovém poli.¹⁷³

Převahu francouzského stylu šermu potvrdila učebnice mistra Labata Umění kordu. Je z ní však patrné, že elegance pohybů začíná být důležitější než samotné zneškodnění protivníka.¹⁷⁴

V 18. století už jasně převládaly ladné pohyby nad účelností. Při cvičných utkáních byl kladen důraz na bezpečnost. Např. sokovi, kterému se nepovedl výpad, bylo umožněno se vrátit do střehu, než protivník zaútočil. Ve škole byla veliká ostuda spolucvičence zranit. Od vynálezu drátěné masky roku 1750 mistrem La Boissierem se rozvíjely nové akce, které předtím byly pro svou nebezpečnost zakázané.¹⁷⁵

Šerm v této době získal na eleganci a dával přednost před samotným zásahem vazbení sokovy čepele. Ovšem v době Velké francouzské revoluce Královská akademie neměla dlouhého trvání a byla velmi rychle zavřena. Někteří mistři byli popraveni, jako Antoine Rousseau. Vše královské zmizelo, a proto musel i kord uvolnit místo šavli, která se stala velmi oblíbenou i v řadách důstojníků Napoleonova vojska, který soubojům nebránil, protože si myslel, že udrží důstojníky v bojové pohotovosti.¹⁷⁶

¹⁷¹ Šindelář, 1994.

¹⁷² Šindelář, 1994.

¹⁷³ Šindelář, 1994.

¹⁷⁴ Šindelář, 1994.

¹⁷⁵ Šindelář, 1994.

¹⁷⁶ Šindelář, 1994.

4.2.4 Šerm na území Svaté říše římské

Svatá říše římská bylo státní uskupení, které se skládalo z mnoha států, státčků a měst. Nebyl to úplně sourodý celek a to platilo i o šermu na jeho území. Byl o mnoho hrubší a jemné techniky Italů a Španělů byly v těchto oblastech dlouho neznámé a pronikaly sem až s italskými mistry. Bylo by však nesprávné si myslet, že se zde šerm nijak nevyvíjel. Zabývali se jím rytíři, profesionální válečníci, měšťané a sedláci nemající oprávnění nosit zbraň. Zakládali taneční spolky, kde se cvičili ve zbrani pod záminkou nácviiku tehdy oblíbených mečových tanců. Z těchto spolků vznikly následně měšťanské organizace šermu a na dvorech velmožů a panovníků tedy vyučovali mistři šermu, kteří se navzájem moc neovlivňovali.¹⁷⁷

Německá škola šermu vznikla ve 14. století na císařském dvoře Ott, Jörg a Lew. Působili zde židovští mistři šermu. Jejich žákem byl Jan Lichtenauer, otec německé školy a učitel věhlasného Hanse Talhofferera, autora tří učebnic šermu v letech 1443,1459 a 1467. Nejoblíbenější byla poslední. Obsahovala boj krátkým a dlouhým mečem, tesákem, dýkou, mečem a štítem nebo zvláštním soubojovým štítem, který se používal samostatně jako zbraň.¹⁷⁸ Rukopisy napsal hlavně k účelům božích soudů. Popisují i souboj ženy s mužem, bojujícím po pás v zemi, aby byla žena zvýhodněna.¹⁷⁹ Tyto manuály vyšly v 80. letech 19. století na popud pražského Němce Gustava Hergsella.¹⁸⁰ Talhofferovy učebnice ukazují, jak propracovaný šerm tehdy byl a jak důmyslně využíval různých pák a záludností, a tím vyrovnával nižší úroveň výzbroje ve srovnání s modernější Itálií.¹⁸¹

Šermířské spolky ve městech pěstovaly šerm jen jako zálibu. Docházeli sem zpočátku hlavně řemeslníci, kteří měli co do činění s ostrými nástroji, jako byli nožíři, řezníci, mečíři atd. Spolky byly pojmenovány často podle svatých, např. Sdružení sv. Petra a Pavla v Magdeburku, Bratři svatého Lukáše v Augsburgu, nebo nejznámější Bratrstvo sv. Marka v Norimberku, které užívalo privilegia císaře Fridricha III. z roku 1487, že mistrem se stane jen ten, který bude vyzkoušen od

¹⁷⁷ Šindelář, 1994.

¹⁷⁸ Šindelář, 1994.

¹⁷⁹ Hergsell, 1887.

¹⁸⁰ Hergsell, 1887.

¹⁸¹ Šindelář, 1994.

norimberských mistrů. Za vlády Karla V. získali i erb. V 16. století začali vyučovat šerm rapírem.¹⁸²

Roku 1512 vyšla učebnice šermu ilustrovaná slavným německým malířem Albrechtem Dürerem. Popisovala šerm tesákem, dýkou a dlouhým mečem.¹⁸³

Italský styl šermu se do Svaté říše římské dostal díky Joachimovi Meyerovi, který se učil tomuto umění od italského mistra Marozza. Jeho kniha se používala až do 17. století. Dalším mistrem opírajícím se o italský systém byl Jacob Sutor. Věnoval se především vojákům a studentům, kteří běžně nosili zbraň.¹⁸⁴

V 17. století vzrostl počet italských mistrů ve Svaté říši římské. To vedlo k dalšímu šíření italské školy. V polovině tohoto století přestal být masově používán do té doby velmi oblíbený tesák a je nahrazen kordy a šavlemi. Tesák byl velice oblíbený u neurozených vrstev.¹⁸⁵

V 18. století se množily souboje šavlí. Šlo hlavně o záležitost důstojníků. Civilní kruhy využívaly hlavně barokní kord a začaly se prosazovat i pistole.¹⁸⁶

4.2.5 Šerm v zemích Koruny české

Země Koruny české byly pod vlivem Svaté říše římské, proto se u nás šerm příliš nelišil od situace v německých zemích. Naše země neměla na vývoj šermu veliký vliv.

Už ve 13. století jsou na našem území dochovány zmínky o turnajích za panování krále Václava I. Jeho syn Přemysl Otakar II., právem nazývaný „králem železným a zlatým“, byl rytíř každým coulem, podporoval turnaje, a dokonce se jich i několikrát zúčastnil. Pak země upadla na dlouhá léta do osidel války, a tak u nás turnaje zažily renesanci až po nástupu Jana Lucemburského na trůn. Také se turnajů rád účastnil. Podle Zbraslavské kroniky čeští rytíři působili hrůzu na turnaji ve Špýru, protože české turnaje nebyly jen ukázkou výzbroje a výstroje, ale bojovalo se zde doopravdy.¹⁸⁷

¹⁸² Šindelář, 1994.

¹⁸³ Šindelář, 1994.

¹⁸⁴ Šindelář, 1994.

¹⁸⁵ Šindelář, 1994.

¹⁸⁶ Šindelář, 1994.

¹⁸⁷ Šindelář, 1994.

V první polovině 15. století nastal úpadek rytířské kultury a země se zmítaly ve víru husitských válek. Turnaje byly obnoveny až za Jiřího z Poděbrad. Za vlády Jagellonců a Habsburků se k turnajům na koních stále více přidružovaly pěší souboje. Jejich doba končí počátkem 17. století a jejich místo zaujala šermířská klání.¹⁸⁸

Za panování císaře Rudolfa II. se Praha stala sídelním městem císaře. S jeho dvorem do českých zemí přišla spousta Španělů a Italů. Na český šerm pohlíželi s opovržením a považovali jej za příliš hrubý a málo technický.¹⁸⁹

V měšťanském prostředí byli šermíři vedeni pod nožířským cechem a byli vyučováni vždy v neděli. Hlavní výukovou zbraní byl tesák.

Kvůli cizokrajným mistrům šermířů Rudolfova dvora byl založen roku 1597 šermířský řád, aby uchránil čistotu české školy. Postupem času byl do výuky zařazen i boj halapartnou, holí, mečem a rapírem. Řád byl ale stále pod patronací cechu nožířů. Svou samostatnost získal až roku 1607 a 1608 majestáty Rudolfa II. a obdržel název Mistři a tovaryšstvo svobodných šermířů od pera. Poslední slovo je předmětem mnoha diskusí o tom, co představuje. Buď je to zkrácenina od slova rapír, čepel rapíru vyvolávající představu pera, nebo znak pera z jejich rytířského erbu. Mistrovské zkoušky probíhaly každou neděli na Staré rychtě. Mistrem se mohl stát jen ten, kdo obstál ve všech sedmi rytířských zbraních: dlouhých a krátkých mečích, rapírech, dýkách, halapartnách, holích, sekerách a tesácích. Dále musel složit přísahu, že bude čestný, skromný, vlídný a nebude svému cechu činit hanbu, bude bohabojný a nebude svému umění učit židy.¹⁹⁰

Dalším šermířským cechem v Praze byli markusové z cechu sv. Marka, kteří do města přijížděli, aby ferderfechtýřům učinili lekci. Být markusem znamenalo být nejlepším. Markusové se soustředili hlavně na výcvik dlouhým mečem. Vyučovali i židy. Mezi oběma cechy panovala rivalita a jejich členové se neměli příliš v lásce.¹⁹¹

Po třicetileté válce markusové z Prahy pomalu zmizeli, protože je válka roznesla po celé Evropě a Praha jim po roce 1612 již nevyhovovala, neboť nebyla sídelním

¹⁸⁸ Šindelář, 1994.

¹⁸⁹ Šindelář, 1994.

¹⁹⁰ Tuček, 1927.

¹⁹¹ Šindelář, 1994.

městem císaře. Roku 1688 císař Leopold I. dovolil, aby markuse zastoupili ferderfechtýři prošli zkouškou markusů. Udělil cechu titul „z Greifenfelsu“ a rozšířil erb o dva zkřížené meče, zlaté orlí perutě a dvě mužské paže třímající v pěstích rapír. Konec tohoto cechu nastal, když jim Karel VI. odmítl potvrdit privilegia z důvodu vraždy právníka členem cechu ferderfechtýřů.¹⁹²

Šlechta měšťanský cech ferderfechtýřů ignorovala. Najímala si soukromé učitele. Až roku 1659 byla pro vyšší vrstvu zřízena Královská česká zemská stavovská šermírna. Její činnost ukončila až první světová válka. V jejím čele se zpočátku střídali Francouzi a Italové, pak v činnosti pokračovali jejich žáci.¹⁹³ Od roku 1670 byl šerm vyučován i na univerzitě.¹⁹⁴

4.3 Novověk: zrod moderního šermu a jeho další vývoj

„Do 16. stol. nelze mluvit o šermu v současném pojetí; vyplývá to již z povahy zbraní, kterých bylo používáno.“¹⁹⁵ Vše se změnilo, když se dostal španělský kord do Itálie při tažení Karla V. ve 20. letech 16. století. Španělské oddíly byly v Itálii velmi úspěšné, a tak se tato novinka rychle rozšířila do všech koutů Itálie a pak i do Francie a dalších zemí. Od tohoto období lze sledovat rozvoj technického šermu, který se postupně transformoval ve sportovní disciplínu. Tento rozvoj lze rozdělit na tři období.

I. období

Toto období končí na konci 16. století. Preferovány jsou více seký než body, soupeři se přibližovali pouze kroky.

II. období

V tomto období byly nahrazeny seký rychlejšími a nebezpečnějšími body, už se využíval k útoku výpad. Trvá do poloviny 18. století.

¹⁹² Šindelář, 1994.

¹⁹³ Šindelář, 1994.

¹⁹⁴ Šindelář, 1994.

¹⁹⁵ Černohorský, 1956.

III. období

Vynález masky posunul úroveň šermu na vyšší úroveň. První maska spatřila světlo světa roku 1750. V této době byla objevena většina šermířských akcí a assauty se staly pravým obrazem boje.¹⁹⁶

4.3.1 I. období (do konce 16. století)

V této době šermíři hlavně používali kopí, halapartny, dýky, štíty, jednoruční a dvouruční meče, popřípadě jejich kombinace jako meč a dýka, štít nebo plášť, který se používal hlavně ke krytí ruky, schovává se za ním zbraň, aby soupeř neviděl, odkud bude šermíř útočit, odvrací pozornost od zbraně v druhé ruce, je vrhán soku do obličeje nebo na jeho zbraň. Dále byly do boje zařazovány i prvky řecko-římského zápasu, protože cílem boje bylo odzbrojení soupeře a jeho zneškodnění. Čepel meče byla asi 1 m dlouhá (italsky spada, francouzsky – escacade). V šermu byly známy pozice zbraně, které se měnily sekem. To byl předpoklad mistrovského ovládní zbraně.¹⁹⁷

Samotné pohyby soupeřů mezi sebou zajišťovaly kroky (passes – změna střehů), pravá ruka byla natažená. Oba se snažili dostat k protivníkovi na vzdálenost, aby mohli toho druhého zasáhnout. Pojem mensura¹⁹⁸ se v této době však ještě nepoužíval. Kryty byly známy, ale více se využívaly tzv. volty. Byly to úhyby tělem, které dodnes jsou patrné v inquarto passoo sotto. Ve Francii byl oblíben noční bod. Jednalo se o druh zpětného výpadu.

Roku 1536 italský mistr šermu Achille Marozzo vydal teoretické pojednání o seku na koleno. O tři roky později Camillo Agrippa doporučoval šermíři sledovat ozbrojenou paži soupeře, preferoval body před seky kvůli rychlosti provedení. Jednalo se ale jen o bod na obličej, protože v té době ještě zbytek těla mohlo pokrývat brnění. Zbraň podle něj mohla být ve čtyřech pozicích: prima guardia, seconda guardia, terza guardia, quarta guardia.¹⁹⁹ Roku 1570 Giacomo di Grassi de Modena rozdělil čepel na čtyři části. První dvě bližší ke koši ustanovil na krytí útoků, třetí část na seky a čtvrtou na bod. Obránce se musí přiblížit směrem

¹⁹⁶ Černohorský, 1956.

¹⁹⁷ Černohorský, 1956.

¹⁹⁸ rozestup mezi soupeři viz kapitola 1.5 Škola šermu

¹⁹⁹ Černohorský, 1956.

k soupeři, aby jeho útok mohl vykrýt správnou částí čepele. Dále se zmiňuje o odkrytech.²⁰⁰

Francouz Henry de Saint Dieder roku 1573 učil odvrátit soupeřovu čepel křížením zbraní s odbodem. To byl zárodek moderního krytu s odbodem v šermu s kordem. Rozeznával tři polohy zbraně podle toho, zda ruka je pod (la basse), ve výši (la moyenne) nebo nad ramenem (la haute). Doporučoval také přehazovat zbraň z jedné ruky do druhé pro zmatení nepřítele, proto také zavrhoval držet v levé ruce další zbraň a upřednostňoval šerm jen mečem.²⁰¹

Další italský mistr Angello Viggiani dal Montone roku 1575 popsal druh krátkého výpadu, který preferoval před kroky, dále upřednostňoval body a rozšířil i jejich rozeznávání podle toho, zdali jde hrot zprava nebo zleva, zdola nahoru či obráceně. Protože brnění vycházelo z užívání, doporučoval mířit body na prsa, hrot ale mířit na sokovy oči a zároveň sledovat i jeho hrot.²⁰²

Šermířský mistr z Británie, Georges Silver, v roce 1599 formuloval požadavek, aby délka meče byla přizpůsobena délce lidské paže. Zmiňoval se i o dnes známém sentiment du fer neboli citu pro železo nebo citu pro zbraň.

4.3.2 II. období (17. století - polovina 18. století)

Na počátku 17. století se do popředí dostávají palné osobní zbraně. Postupně mizí štít a brnění. Zato se zlepšilo ovládání meče a kordu. Mluvíme o počátcích moderního šermu. Používaly se hlavně body, souboje byly velmi moderní a oblíbené. Proto vznikaly i spolky námezdních šermířů a vrahů, např. Bandalleros z Valencie. Za úplatu způsobovali lehká nebo těžká zranění, dokonce i smrt. Využívali hodně pláště omotané kolem neozbrojené ruky pro ochranu před meči i dýkami.²⁰³

Roku 1600 vydali dva mistři šermu své teorie o šermu. Jeden, pocházející ze Španělska, se jmenoval Don Luys Pacheco de Narvaez. Doporučoval zaujmout postavení mimo dosah zbraní a tím dal základ moderní střední a daleké mensuře a doporučoval stát k soupeři bokem. Ital Girolamo Cavalcabo publikoval statě o

²⁰⁰ Černohorský, 1956.

²⁰¹ Černohorský, 1956.

²⁰² Černohorský, 1956.

²⁰³ Černohorský, 1956.

úhybu pod čepelí a úhozu na čepel, jak je známe dnes. Doporučoval počkat na útok protivníka, ale neuvádí důvod proč.²⁰⁴

Příštím rokem vydal Marco di Docciolini spis o tempu. Poprvé se zmiňoval o *contratempu*, při němž se dostává tělo mimo linii zasažení, a *mezotempu*, kdy se šermíř vyhne tělem útoku a bodne soupeře.

Paternostrier popsal pojmy *filo*²⁰⁵, *coupé*²⁰⁶, vnitřní a vnější linii roku 1605.

Roku 1606 Ital Nicoletto Giganti zavedl delší výpady pravou i levou nohou, záludy vrchní a spodní. Doporučoval krýt se silnější částí čepele a ukázal jakýsi druh kružného krytu. Podle něj se měly čepele ve střehu křížit uprostřed. Před kryty upřednostňoval body do tempa před kryty. Za nejdůležitější považoval v šermířském umění tempo.²⁰⁷

Ve stejném roce další italský mistr Salvatore Fabris studoval jako první pojem *mensury*. Vystoupil proti používání neozbrojené ruky a zavrhoval i levý střeh. Učil provádět bod raději klidným napnutím paže než trhavým. Úhoz prováděl silnější částí čepele na soupeřovu slabší. Znal již dnešní *doublement* (*contracavatione*²⁰⁸) pod názvem *ricavatine* a *mezzacatione*. To je výhyb, kdy hrot zůstane pod soupeřovou čepelí. Dále používal výhyb do tempa, dnešní *uno due*, pod názvem *commetere di spada*. Seky prováděl ze zápěstí než z lokte, pohyb z ramene zavrhl úplně. Doporučoval kombinaci bodů se seky, kdy body měly být prováděny jako záludy *nikoli naopak*.²⁰⁹

Ridolfo Capo Ferro da Calgi popsal dva druhy *mensury*: *misura largha* a *misura strette*, zavrhl kroky (*passes*) a zavedl posun a odsun, jak je známe dnes. Z poloh paže uznával jen *terzu*. Ozbrojená ruka při bodu se měla točit a oči měly sledovat soupeřovu paži, neozbrojená spočinula již v dnešní poloze. Nedoporučoval záludy, které považoval za ztrátu času.²¹⁰

Dalších důležitých inovací se šerm dočkal v roce 1635, kdy Francou La Perche du Coudray zavedl jen výpad pravou nohou. O pět let později mistr Akademie

²⁰⁴ Černohorský, 1956.

²⁰⁵ vmyk viz kapitola 1.5 Škola šermu

²⁰⁶ stříh viz kapitola 1.5 Škola šermu

²⁰⁷ Černohorský, 1956.

²⁰⁸ přebod viz kapitola 1.5 Škola šermu

²⁰⁹ Černohorský, 1956.

²¹⁰ Černohorský, 1956.

v Padově Francesco Alfieri začal učit arret (záraz) spojený se srazem jako v dnešním šermu kordem.²¹¹

V 50. letech 17. století se od sebe začaly odlišovat italské a francouzské školy, Charles Besnard zavedl střeh podobný dnešnímu a flanconade (filo²¹²), který byl charakteristickým prvkem francouzské školy. Italská dávala přednost úhozům na čepel a vmyky si osvojila později. Další mistr šermu Philibert du Coudray rozdělil čepel na silnou a slabou část a vytvořil teorii výhybu. Roku 1676 La Perche du Coudray ml. formuloval ripostes²¹³ s výpadem (a temps perdu), vyučoval demi cercle²¹⁴ a doporučoval terzu jako kryt.²¹⁵

V polovině 17. století se změnila podoba kordu. Čepel byla trojhranná, díky čemuž se stává zbraň lehčí.²¹⁶

Roku 1686 Werneson de Liancourt doporučoval nechat chodidlo levé nohy na zemi.

Až v 18. století, přesně roku 1736 Girard popsal primu.²¹⁷

4.3.3 III. období (19. století)

Toto období bylo důležité pro šerm ze dvou hledisek. Vojáci už nebyli rekrutováni, ale verbováni. To znamenalo, že v armádě sloužil určitý počet obyvatelstva, který se bojem živil, a ostatní už bojovat nemuseli. To vedlo k tomu, že se šermem zabývali jen vojáci. Řadoví vojáci bojovali palnými zbraněmi a na boj z blízka používali buď bajonety připevněné k pušce, nebo šavle. Kordy a jemu podobné zbraně ovládali už jen důstojníci. Předělem pro vývoj šermu byl vynález masky roku 1750 Francouzem La Boissierem. Z počátku nebyla přijímána, ale jelikož se zvyšoval počet zranění v obličeji, stala se nezbytnou součástí výstroje šermíře. To vedlo k rozvoji akcí na obličej, např. odbod, aniž by se sok vrátil do střehu (před tím se muselo počkat, až se do něj vrátí), který se mohl provést již za

²¹¹ Černohorský, 1956.

²¹² vmyk viz kapitola 1.5 Škola šermu

²¹³ odbod viz kapitola 1.5 Škola šermu

²¹⁴ podobné dnešní septimě

²¹⁵ Černohorský, 1956.

²¹⁶ Černohorský, 1956.

²¹⁷ Černohorský, 1956.

sokova výpadu. Návik šermu byl prováděn cvičnou zbraní fleretem se čtyřhrannou čepelí a k boji se používal kord s trojhrannou čepelí.²¹⁸

Dalším významným krokem k dnešnímu pojetí šermu bylo zavedení konvence, že odzbrojený soupeř nesmí být napaden. Šermíři se snažili protivníkovu čepel kontrolovat místo vyhýbání se jeho krytům a procházet jimi nezasáhnuti, i když byly provedeny. Těžiště těla se posunulo nad zadní nohu a tělo bylo zakláněno.²¹⁹

V roce 1755 byla definována oktáva, roku 1766 Danet popsal kružné kryty *contrequarte* a *contresixte*²²⁰, roku 1818 byly vydány definitivní popisy krytů kvinte a *sixte* La Boissierem ml., o tři roky později L'Homandie popsal osm šermířských poloh a razil název *septime* pro určitý druh *demi cerlu* a *tac au tac* pro přímé odbody následující hned po krytu. Roku 1825 Francouz Lafaugere používal vedle krytů i zárazy. Vynalezl poslední šermířskou akci, která se dodnes uplatňuje jako spodní *sixtcoupé*²²¹ (*couronnement*). Doporučoval používat *coupé* proti krytům a vazbit čepel před posunem a ne současně. Tímto skončilo obohacování šermu novými akcemi, vývoj pokračoval v různém provádění akcí.²²²

Do třicátých let 19. století dominoval akademický styl, který kladl důraz na harmonii pohybů a nadměrnou konvenci. Na to reagoval romantický směr vedený mistrem de Bazancourtem, který preferoval účelnost pohybů místo harmonie, odstraňoval konvenci a dopřával více volnosti v provádění akcí. Tak vzniklo odvětví šermu s kordem, který je nejúčelnější a nejméně konvenční zbraní.

Obě školy se střetávaly až do první světové války. Šavle a fleret preferované akademickým směrem byly mnohem volnější než dříve a kord získal mezi nimi rovnocenné postavení.²²³

²¹⁸ Černohorský, 1956.

²¹⁹ Černohorský, 1956.

²²⁰ typy překruhů viz kapitola 1.5 Škola šermu

²²¹ vmyk do sixty

²²² Černohorský, 1956.

²²³ Černohorský, 1956.

5. Sportovní šerm – historie sportovní disciplíny

Pro šerm jako sportovní disciplínu bylo podstatné hlavně 19. století. Boj chladnou zbraní se po osvícenských armádních reformách, kdy vojáci nebyli již verbováni, ale rekrutováni, stal výsadou vojáků a hlavně důstojníků. Šerm pěstovali i studenti. Ostatní lidé přestávali mít potřebu a možnost učit se zacházet s chladnou zbraní. K boji používali čím dál častěji zdokonalené palné zbraně. Šerm se stal důležitou složkou v rodících se tělesných systémech.

5.1 Přeměna šermu ve sport

V 19. století zaznamenáváme v Německu rozmach turnerských hnutí. Měly zvyšovat fyzickou zdatnost obyvatelstva. Jednou z forem cvičení byl šerm. Po napoleonských válkách byl francouzský šerm neoblíbený, a tak se šermíři vraceli ke starému sečnému šermu Meyera a Sutora. Roku 1808 byl založen berlínský šermířský spolek. Jedním ze zakladatelů byl významný pruský důstojník Fridrich Fiesen. Na přelomu 18. a 19. století začali studenti pořádat souboje zvané Mensurfechten, při nichž se neměnila mensura. Často se těchto soubojů zúčastňovali sekundanti, kteří stáli vedle šermíře, holí, nebo později i soubojovou zbraní, se snažili odvrátit nebezpečné útoky. Pro mensurní utkání se používala speciální zbraň k tomu určená - schläger.²²⁴

Toto století proběhlo ve znamení zakládání nových škol a akademií šermu a potyček italských a francouzských mistrů, z čehož vzešlo mnoho šermířů, např. žák Mérignaca Lucien Gaudin, bratři Nadiové, Pulliti a další. Na Apeninském poloostrově se snažili vrátit lesk italskému šermu, ale více méně bez úspěchu. Proto Alberto Marchioni začal ve Florencii vyučovat smíšený francouzsko-italský styl.²²⁵ Roku 1861 byla založena v Neapoli Národní šermířská akademie. V téměř sjednocené Itálii byla roku 1868 zřízena Scuola Magistrale. Ve Francii vznikla roku 1872 vojenská škola šermu v Joinville. Roku 1886 byla obnovena Akademie zbraní a mistrů šermu v Paříži, která byla založena roku 1567, ale byla zakázána na počátku Velké francouzské revoluce (viz výše).²²⁶

Je patrný i rozvoj zbraní a jejich přerod ve sportovní zbraně. Šavle a fleret byly nadále velmi oblíbeny. Kord se znovu prosadil díky nespokojenosti s akademickým

²²⁴ Šindelář, 1994.

²²⁵ Šindelář, 1994.

²²⁶ Černohorský, 1956.

stylem šermu fleretem a vznikl romantický směr (viz výše). Pravidla fleretu nedovolovala zasáhnout celou plochu těla na rozdíl od kordu. I přesto fleret prožíval okolo roku 1900 rozkvět. Zasloužili se o to výteční mistři Mérignac, Rue, Prévost, Kirchhofer, Pini, Grecco, Parisi, Barbasetti, Nadi a další. Zpopularizoval ho teoretik J. J. Reunaud.²²⁷

Během 19. století se stala z šermu sportovní disciplína a byly pořádány turnaje. První turnaj ve fleretu proběhl roku 1835 v Londýně. Zvítězil zde francouzský mistr Lozes, představitel romantické školy. Populární kord se dočkal prvního turnaje roku 1896 v Paříži. Za zakladatele kordové školy je považován francouzský mistr Baudry. Navázali na něj mistři Jacob a Bouché.²²⁸

5.2 Sportovní šerm ve 20. století

Šerm se začal organizovat koncem 19. století a vznikaly nové šermířské organizace. Roku 1902 byla ve Velké Británii založena Amateur Fencing Association a o čtyři roky později ve Francii Fédération des Salles des Armes et Sociétés d'Escrime. Roku 1913 byla ustanovena Fédération Internationale d'Escrime po odstoupení Italů a Francouzů z Olympijských her 1912 kvůli jejich nespokojenosti s pravidly. Od té doby šermířská federace zařazuje amatérské zápasy a utkání na olympijských hrách a světových šampionátech.²²⁹

Od roku 1920 bylo pořádáno mistrovství Evropy, které se od roku 1937 transformovalo na mistrovství světa. Mistrovství Evropy bylo obnoveno roku 1981. Mistrovství světa se nekoná, pokud v témže roce probíhá olympiáda. Od roku 1950 jsou pořádány i soutěže juniorů.²³⁰

Velký průlom v šermu nastal, když byl zaveden elektrický registrační přístroj. Pro kord to bylo roku 1935, pro fleret roku 1955 a pro šavli až roku 1989. Také zbraně byly vylehčeny a daly se rychleji ovládat. Negativním jevem bylo zhoršení technického provedení akcí. V kordu Italové převzali francouzskou školu, která se pro lehčí zbraně více hodila, a začali dominovat nad Francouzi.²³¹ To platilo do druhé světové války. Po ní v kordu dominovali Italové, v šavli se k Italům připojili Maďaři, Poláci a Sověti. I Japonci, kteří měli dlouhou tradici svého východního

²²⁷ Černohorský, 1956.

²²⁸ Černohorský, 1956.

²²⁹ Vincenc, 2002.

²³⁰ Vincenc, 2002.

²³¹ Černohorský, 1956.

šermu zvaného kendó, se postupem času probjovali mezi elitu. Následovali je Číňané a Korejci.²³²

5.3 Šerm pod olympijskými kruhy

Sportovní šerm

Šerm je jedním ze čtyř sportů, v nichž se vždy soutěžilo na olympijských hrách už od jejich založení roku 1896. Na Olympijských hrách v Athénách se šermíři utkávali fleretem a šavlí. Od druhé olympiády v Paříži se šermovalo i kordem.²³³ Právě díky OH se šerm amaterizoval, utkání profesionálních mistrů zmizela a uvolnila místo sportovcům.²³⁴ Poprvé se na olympijských hrách objevily soutěže družstev ve fleretu roku 1904. Na další olympiádě už nechyběla ani družstva v kordu a šavli. První čeští šermíři měli možnost předvést své umění na 4. OH v Londýně, kde Vilém Goppold z Lobsdorfu²³⁵ získal v šermu šavlí bronzovou medaili a byl první, kdo pro české země vybojoval olympijskou medaili. Družstvo Čech obsadilo v šavli také 3. místo zásluhou Goppolda, Tučka a Schejbala.²³⁶

Nejmladším vítězem OH v šermu fleretem se stal Kubánek Ramón Fonst roku 1904. V té době mu bylo 17 let. Naopak nejstarším byl padesátiletý Maďar Aladár Gerevich v šavli roku 1960. Na olympiádách nechyběl mezi lety 1920 – 1960 šermíř Ivan Osier z Dánska, který se tak zapsal do historie jako šermíř, který se zúčastnil nejvíce olympijských her.²³⁷

Moderní pětiboj

Moderní pětiboj navazoval na antický pětiboj²³⁸. O jeho dnešní podobu se nejvíce zasloužil zakladatel novodobých olympijských her, baron Pierre de Coubertin. Na rozdíl od penthalonu (skok daleký, hod oštěpem, hod diskem, běh a zápas), se v moderním pětiboji soutěží ve střelbě, jezdeckví, plavání, běhu a šermu kordem. Šermuje každý s každým na jeden vítězný zásah. Do programu OH byl moderní pětiboj zařazen roku 1911 a předvedl se poprvé na OH ve Stockholmu roku 1912. První stříbrnou medaili z OH přivezlo družstvo Jiří Adam, Jan Bártů a

²³² Vincenc, 2002.

²³³ Český šermířský svaz, ©2006[cit. 2014-03-05].

²³⁴ Černohorský, 1956.

²³⁵ viz příloha č. 26.

²³⁶ Český šermířský klub Riegel, 2002 [online].

²³⁷ Vincenc, 2002.

²³⁸ řecky pentathlon

Bohumil Starnovský z Montrealu roku 1976. Bronzovou z téže olympiády vybojoval Jan Bártů.²³⁹

5.4 Sportovní šerm u nás

V čele Stavovské šermírny se vystřídali tři mistři šermu, Josef Hieber (1794-1827), Francois Le Gros (1827 – 1832), Jan Jiří Le Gros (1832 - 1863). Poslední jmenovaný se stal prvním mistrem nově založeného Sokola roku 1862. Po smrti Jana Jiřího Le Grose roku 1863 se v čele Stavovské šermírny vystřídalo několik náhradníků, než v roce 1866 převzal toto místo zemský stavovský mistr Gustav Hergsell. Ten za dva roky rezignoval na svou funkci a místo převzal jeho syn Gustav.²⁴⁰ Byl rakouským důstojníkem a sbíral staré zbraně a šermířské manuály, některé vydal i tiskem. Vyučoval francouzskou školu šermu a šerm šavlí. Po jeho smrti roku 1914 zanikla i Stavovská šermírna. Tato instituce neměla své stálé umístění. V průběhu let se stěhovala z ulice Hyberské do Karmelitské, pak Pasířské a Železné ulice. Od roku 1884 byl šerm vyučován v Colloredo-Mansfeldském paláci.²⁴¹

Dalším ohniskem pěstování českého šermu byl bezesporu Sokol. Šerm byl zahrnut v jeho stanovách. Oba jeho vedoucí představitelé, starosta Jindřich Fügner a náčelník Miroslav Tyrš, byli příznivci šermu. Fügner zajistil, aby pro šerm byla vyhrazena jedna místnost. Tyrš vymyslel a publikoval Šermířské názvosloví německo-české a česko-francouzské.²⁴²

Roku 1886 se šermíři představili veřejnosti a sklidili velký úspěch. Společnost byla tímto neobvyklým sportem unesena a začaly vznikat šermířské spolky a kluby, jako například klub Hergsell, šermířský odbor Akademického čtenářského spolku a šermířského klubu Riegel pod vedením poručíka Riegla. Hergsell²⁴³ i Riegel²⁴⁴ vyučovali francouzskou školu fleretem a šerm šavlí podle upravené rakouské školy. Ve Vídni převážil italský šerm Luigiho Barbasettiho, který si otevřel roku 1893 soukromou školu šermu. Vliv jeho šermířské školy se uplatňoval v Praze od 90. let 19. století. Hergsell povolal roku 1904 italského mistra Beniamina

²³⁹ Český svaz moderního pětiboje, ©2009 [cit. 2017-03-05].

²⁴⁰ Šindelář, 1994.

²⁴¹ Šindelář, 1994.

²⁴² Český šermířský klub Riegel, 2002 [online].

²⁴³ viz příloha č. 24.

²⁴⁴ viz příloha č. 25.

Alesiana. Šermířský klub Riegel vznikl roku 1890. Zanikl po odchodu poručíka Riegla roku 1902. Jeho čeští členové v témže roce založili Český šermířský klub Riegel, jenž funguje dodnes a je u nás nejstarší institucí sdružující šermíře. Počátkem 20. století v něm vyučoval Ital Orazio Santelli. Od roku 1909 si klub pronajal místnost v Jungmanově ulici. Vyučoval zde mistr Foresto Paoli ml. Mohly zde cvičit i ženy, ale odděleně od mužů.²⁴⁵

V roce 1909 proběhlo první mistrovství Království českého pouze ve fleretu a šavli. O rok později už kord nechyběl.²⁴⁶

Členové J. Tuček a V. Vaníček ČŠK Riegel se zúčastnili ustanovujícího zasedání Mezinárodní šermířské federace FIE v roce 1913, a stali se tak jejími spoluzakladateli. Po svém návratu založili Český šermířský svaz, později přejmenovaný na Československý šermířský svaz a od roku 1993 se ke svému prvnímu názvu vrátil.²⁴⁷ Tento svaz působil jen v Čechách, nikoli na Moravě a ve Slezsku. Svaz tvořily jen Český šermířský svaz a Český šermířský klub Riegel. V prosinci roku 1913 byl tento svaz přijat do FIE. Prvním předsedou Českého šermířského svazu se stal JUDr. Ladislav Pinkas.²⁴⁸

Po první světové válce mnoho šermířských spolků a klubů zaniklo. Jediný klub, který v Praze válku přečkal, byl ČŠK Riegel. Roku 1920 Český šermířský svaz byl přejmenován na Československý šermířský svaz, který měl působnost po celém Československu. Od téhož roku je pořádáno mistrovství ČSR (dnes ČR).²⁴⁹

Druhá světová válka přinesla úpadek českého šermu. Šermíři mohli předvést své kvality jen na místních soutěžích bez srovnání s šermířskými velmocemi, jako byly Francie, Itálie, Maďarsko a Belgie.²⁵⁰

Po válce proběhlo naše první mezistátní utkání s Francií, Polskem, Maďarskem a Belgií. To dokázalo, že v období války si naši sportovci udrželi vysokou úroveň v šavli. Bohužel v kordu se jim příliš nevedlo, což bylo způsobeno i nedostatkem

²⁴⁵ Český šermířský klub Riegel, 2002 [online].

²⁴⁶ Český šermířský klub Riegel, 2002 [online].

²⁴⁷ Český šermířský svaz, ©2006[cit. 2014-03-05].

²⁴⁸ Český šermířský klub Riegel, 2002 [online].

²⁴⁹ Český šermířský svaz, ©2006[cit. 2014-03-19].

²⁵⁰ Černoorský, 1956.

trenérů v poválečném období, kteří se šermu přestali věnovat většinou pro svůj pokročilejší věk.²⁵¹

5.5 Šerm žen

Od pradávna býval šerm mužskou záležitostí. Ženy šermovaly na soutěžích zpočátku jen fleretem. První zápasy žen na olympijských hrách se objevily roku 1924, utkání družstev ve fleretu až roku 1960.²⁵² Od roku 1989 byly pořádány i soutěže žen v šermu kordem, na olympijských hrách ženy šermovaly až od roku 1996. Od roku 1998 začínaly být pořádány i závody v šermu šavlí.²⁵³

5.6 Nejúspěšnější šermíři a šermířky

Nejúspěšnějšími sportovními šermíři v historii podle získaných medailí na OH a MS jsou ve fleretu Christian d'Oriola z Francie a Alexandr Romankov ze SSSR, kteří získali shodně 5 medailí. V kordu kraluje Eduardo Mangiarotti z Itálie, který získal medailí pět. V šavli se o prvenství dělí s čtyřmi medailemi Jerzy Pawlowski z Polska a Alexandr Pozdniakov z Ruska.

Nejúspěšnější šermířkou ve fleretu je Ildiko Fejtö z Maďarska se třemi medailemi. V kordu kraluje Laura Flessel z Francie s třemi medailemi. V šavli žen proběhl zatím jen několik šampionátů.²⁵⁴

5.7 Sportovní šerm dnes u nás

Pod šermířským svazem je dnes registrováno 41 šermířských klubů z celé republiky. Prezidentem svazu je Oldřich Kubišta. Člen výkonného výboru František Janda se stal prezidentem Evropské šermířské konfederace roku 2008.

²⁵¹ Černohorský, 1956.

²⁵² Vincenc, 2002.

²⁵³ Český šermířský svaz, ©2006[cit. 2014-03-05].

²⁵⁴ Vincenc, 2002.

6. Návrat sportovních šermířů k dobovému šermu

Není divu, že právě sportovní šermíři a vojáci se jako první pokusili předvést umění starých mistrů. První ukázky provedli členové oddílu ČŠK Riegel – TJ Baník Praha na Hradčanském náměstí roku 1958. Nápad se zrodil v hlavě pplk. Eduarda Wagnera, velikého příznivce historických zbraní a zbrojí. Realizaci nápadu si vzal na starost sportovní šermíř a trenér klubu Riegel, dr. Jan Černošský, a zkomponoval ukázky spíše sportovního šermu než historického. Roku 1960 toto umění předvedl s dalšími členy klubu na II. celostátní spartakiádě. Po ní kroužek historického šermu²⁵⁵ v činnosti pokračoval. Brzy začal jezdit i do zahraničí a spolupracoval s různými divadly. Roku 1965 se oddělila kvalitní skupina Romantik. Její členové provozovali šerm 15. až 17. století, dosti blízký sportovní šermu.²⁵⁶

Je zajímavé, že ze scénického šermu, vyučovaného na DAMU, se roku 1953 zrodil sportovní šermířský klub. V počátcích šlo hlavně o to, aby scénický šerm dosáhl autentičnosti a choreografie mohla využívat zásobu konkrétních šermířských akcí. Následně členové dojížděli i na soutěže a vznikl tak regulérní sportovní klub, který paralelně učí i scénický šerm.²⁵⁷

Od té doby u nás historický šerm jen kvete. Dělíme jej na šerm scénický a volný. Nabídka je velmi pestrá. Skupiny předvádějí boj z období starověku, keltského, germánského, slovanského, z dob raného středověku, křížových výprav, středověku, renesance, napoleonských válek a podobně.²⁵⁸ K nejznámějším šermířským skupinám patří Merlet, Rex a Bravo team. Šermířská vystoupení jsou dnes neodmyslitelnou součástí nabídky kulturních programů na hradech a zámcích a velkým lákadlem pro všechny věkové kategorie. Scénický šerm jistě přispívá velkou měrou k popularizaci šermu a zatraktivnění historie i kulturních památek v naší republice.

²⁵⁵ viz příloha č. 27.

²⁵⁶ Šindelář, 1994.

²⁵⁷ Sportovní šerm šavlí, ©2004, [cit. 2014-03-05].

²⁵⁸ viz příloha č. 28. – 31.

Diskuse

Je zajímavé, že o tak vznešeném sportu jako je sportovní šerm, nebylo napsáno mnoho odborných knih. Skoro to vypadá, jako by se o své tréninkové postupy po vzoru dávných mistrů dnešní trenéři neradi dělili. Hodnotnými zdroji k tomuto tématu byly knihy Dr. Jana Černohorského Škola šermu fleretem a kordem, od Roberta Tvarůžka Šerm končífem. Obě jsou již staršího vydání, ale informace v nich jsou stále aktuální. Dalším byly oficiální stránky Českého šermířského svazu a specializované internetové zdroje.

Šerm se v průběhu staletí měnil a stopy jeho vývoje s ním. Písemných pramenů je velká řada a jejich dostupnost vzrostla díky digitálním kopiím uložených na internetu. Ovšem to nese úskalí překladu z originálních textů. Proto byly v práci použity překlady do češtiny od Víta Hrachového a nečerpá ze všech dochovaných šermířských manuálů a ani je všechny nepopisuje. To vede k určitému zkreslení zjištěných informací. Brány v potaz byly jen ty, které byly zlomové. Nuance dobového šermu by zasloužily sepsání samostatných prací, které by se každému období nebo zemi věnovaly šířeji.

O historii šermu a vývoji zbraní pojednávají knihy, encyklopedie, různé výroční publikace a metodické příručky výuky historického šermu. Dodatečné informace lze těžit z naučné literatury pojednávající o historii lidstva.

Všechny poznatky o šermu a jeho vývoji se stále rozrůstají díky zveřejňování dalších dobových materiálů a nových informací.

Závěry

Šerm dnes znamená střetnutí dvou soupeřů vybavených shodnými chladnými zbraněmi a využívajících pro získání převahy jak fyzických, tak psychických dispozic. Kritériem hodnocení výkonů je úroveň techniky šermu a používané zbraně. Dnes se používá fleret, šavle a kordu. V průběhu historického vývoje se smysl boje měnil. Zpočátku neměly souboje pevná pravidla a výběr zbraní a prostředků nebyl nijak omezen. Znamená to, že se běžně používal i zápas.

Za předchůdce dnešního šermu považujeme tzv. boží soudy. Výzbroj soků byla podobná dnešní, ale bojovalo se odlišnými zbraněmi - krátkým a dlouhým mečem, tesákem, dýkou, mečem a štítem nebo zvláštním soubojovým štítem, který se používal samostatně jako zbraň. Technika šermu se velmi lišila od současné, protože tehdejší těžké a masívní zbraně neumožňovaly jemnější techniku boje. Pronikaly do mezer těžkých zbrojí nebo je alespoň deformovaly. Cílem bylo zneškodnění protivníka. Proto byla mezi šermíři tak oblíbená a respektovaná německá škola šermu.

Nabídku zbraní rozšířila španělská škola šermu v 15. století, používající kord a rapír. Zjemnila šermířskou techniku a propracovala zpočátku velmi drsný přístup soupeřů v soubojích. Za válek císaře Karla V. v 16. století byly tyto zbraně rozšířeny i do Itálie. V převážné většině soubojů tehdejší doby soupeři používali základy dnešní techniky. Je důležité si uvědomit, že techničtějšímu šermu napomohlo masovější používání palných zbraní, které byly schopné usmrtit člověka oblečeného do nejlepší zbroje. Španělská škola šermu postupně zanikla, na rozdíl od italské, která se během 16. a 17. století rozšířila po celé Evropě. Od poloviny 17. století se začíná prosazovat francouzská škola, vycházející z italské, a dále ji rozvinula. Vnesla do šermu novou zbraň, fleret. Byl tak oblíbený, že dokonce na čas vytěsnil kord. Od poloviny 18. století se používá na obličej maska.

Z šermu 16. století se vyvinul dnešní šerm fleretem a kordem. Šerm šavlí se vyvíjel od 14. století. Do Evropy ji přivezli Osmané při dobovačných taženích a Evropané ji přijali za svou. Šerm šavlí byl pěstován a rozvíjen od 18. století hlavně vojenskými důstojníky.

Za předchůdce sportovního šermu lze pokládat renesanční souboje kavalírů. Mají totiž mnoho společného. Proti sobě nastupují dva soupeři, souboj kontrolují lidé

mající výsadu zasáhnout, kdyby jeden ze soupeřů podváděl, tzv. sekundanti. Dnešní rozhodčí mají podobné úkoly. Zbraně připomínají současné, jen byly o poznání těžší a zdobnější, mnohdy umělecky propracované. Dodnes jsou ukázkou nevšedního umu řemeslníků. Šermířských záludů a akcí bylo daleko více, protože byla větší škála zbraní a byla možná jejich kombinace. V dnešní době existuje jen pravý střeh (u leváků levý), dříve se používal i levý, více defenzivní, často vycházející z používání druhé zbraně či štítu. Současný šermíř stojí ve střehu více bokem k soupeři než v minulosti, protože si druhou rukou nekryje krk a hrudník. Docházelo ke snížením ve střehu. Zbraně neměly předem určeno, jak se s nimi bude útočit, rapírem kavalír mohl riskovat sek, jako mohl bodnout mečem. Druhou ruku bojovník nenechal zahálet a neprováděl jí jen obranu, ale i útok nebo rozptýlení soupeře. Útoky na nechráněný obličej byly častější.

Šermíři podstupovali výcvik u mistrů. Ti jim vštěpovali nejen pohybové dovednosti, ale i morální zásady a principy. Jedinci se léta učili zdokonalovat koordinaci a další schopnosti, jako např. reakci, rovnováhu, diferenciaci, spojování pohybových prvků, orientaci vlastních pohybů vzhledem k prostoru a protivníkovi, dodržování a porušování rytmu a schopnost přizpůsobit se. Tyto dovednosti se v průběhu historického vývoje nezměnily a potřebné a oceňované jsou i dnes. Přesto rozdíly můžeme najít. Dnes šermíř nevystavuje svůj život všanc, jde o výsledek zápasu na body, dříve se bojovalo o život. Dnešní šerm je více lineární a utkání probíhá na speciálním hřišti, tzv. planši. V minulých dobách si protivníci místo střetnutí jen málokdy vybírali. Museli se bránit nebo útočit kdekoli. Dříve rytíř bojoval za svého pána, kavalír hájil svoji nebo cizí čest, dnes oceňujeme dobrý sportovní výkon. V minulosti byl šerm nezbytností, prostředkem, jak přežít, či prosadit vlastní zájmy. V současnosti jde o zábavu, o smysluplné využití volného času.

Učebnice šermu byly psány již od 13. století, kdy se mistr snažil předat své zkušenosti ostatním bojovníkům. Manuálů přibývalo po vynálezu knihtisku od poloviny 15. století. Mistři vždy do skript napsali předmluvu pro čtenáře, kde děkovali Bohu za své štěstí v životě a přednesli své věnování většinou mecenáši, který výtisk dotoval a kterého mistr učil. Tyto manuály a traktáty o šermu jsou vydávány dodnes, dočkaly se nových a nových vydání. Zkušenosti mistrů předchozích staletí k nám promlouvají, i když úpravy pro potřeby dnešního zájemce

o historický šerm jsou nezbytné. Avšak obrazové přílohy starých učebnic okouzlují dnešního čtenáře mnohem více než schematicus moderních učebnic.

Od 19. století se šerm uzavírá do tělocvičen, kde rozvíjí tělesnou zdatnost cvičenců a dostává sportovní nádech. V tomto století se vrací sláva italského šermu, dostávajícího se na úroveň francouzského, a dokonce vznikají školy, které čerpají z obou těchto přístupů. Díky návratu italské školy a odsouzení akademického stylu, preferujícího ladnost pohybů před účelností, vznikl romantický styl, který vrátil lesk kordu. V českých zemích byla hodně oblíbená šavle, kterou se šermovalo podle upravené rakouské školy šermu šavlí.

Šerm se začal formovat jako sportovní odvětví v 19. století, kdy začaly probíhat první turnaje, první ve fleretu, pak v šavli a na konci tohoto století i v kordu. I v dnešní době nabízí toto sportovní odvětví zájemcům nejen zlepšení fyzické kondice a připravenosti, ale rytířské ideály a formuje jedince k dobru a čestnosti. Je důležité se na něj dívat jako na západní bojové umění, které má svou pozitivní filozofii vycházející z prastarých evropských kořenů, podle níž by se měl šermíř chovat a ctít ji. Určitým ukazatelem prestiže šermu je fakt, že byl zařazen do moderního pětiboje, ve kterém jeho zakladatel, baron Pierre de Coubertin, prosazoval disciplíny, které prověří člověka do hloubky a které budou jako v antickém Řecku elitní. Tato zásada platí dodnes. Proto má sportovní šerm fanoušky z řad šermířů, kteří sportu rozumí, a žádné masové projevy zájmu se tohoto sportu netýkají.

Produktem spojení sportovního šermu a záliby v historii je historický šerm. Klade si za cíl rekonstruovat šerm historických období. Zpočátku se mu věnovalo jen několik sportovních šermířů, dnes se mu věnuje mnoho nadšenců, kteří se spíše rekrutují z řad romantiků nebo lidí, kteří se snaží vzkřísit řeckou kalokagathii, harmonii těla a ducha, rytířské ctnosti a lépe porozumět historii. Představení skupin historického šermu navštěvuje mnoho diváků hlavně kvůli dětem, ale i proto, že je přitahují dávné zbraně a zbroje a fakt, jak těžce se lidem žilo ve srovnání s dneškem.

Tato bakalářská práce by mohla posloužit k prohloubení znalostí o šermu, který lidstvo provází od počátku věků a vyvíjel se v těsné závislosti na potřebách lidí, užívajících jej k dobrým i ke zlým skutkům. Mohla by sloužit jako základní vodítko a bylo by možné ji rozšířit zkoumáním dalších pramenů.

Seznam zdrojů

Prameny

1. DI GRASSI, Giacomo: *Jeho pravé umění obrany*. Přeložil V. Hrachový. Benátky, 1594. Dostupné z <http://jentak.sandbox.cz/>.
2. FABRIS, Salvator: *Umění šermu*. Přeložil V. Hrachový. Kodaň, 1606. Dostupné z <http://jentak.sandbox.cz/>.
3. HERGSELL, Gustav: *Talhoffers Fechtbuch aus dem Jahre 1467*. Praha: Calve'sche K.K. Hof- und Universitätsbuchhandlung - Ottomar Beyer, 1887. Dostupné z <http://kramerius.nkp.cz/>.

Literatura

1. ABRAHÁMOVÁ, J. a kolektiv autorů. *Encyklopedie Diderot*. Praha: DIDEROT, 1997, ISBN 80-902555-2-3
2. BRINKLEY, Douglas G. *Dějiny světa v obrazech*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-776-8.
3. BŮŽEK, Václav a kol. *Úvod do studia dějepisu*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU Č. Budějovice, 1994.
4. ČERNOHORSKÝ, Jan. *Škola šermu fleretem a kordem*. Praha: STN, 1956.
5. ČESKÝ ŠERMÍŘSKÝ KLUB RIEGEL. *100 let 1. Českého šermířského klubu Riegel – TJ Baník Praha*. Praha: Ivo Prokop, 2002. Dostupné z <http://www.riegel.militaria.cz/> .
6. ČESKÝ ŠERMÍŘSKÝ SVAZ. *Pravidla šermu*. 2013. Dostupné z <http://www.czechfencing.com/> .
7. DUBY, Georges. *Neděle u Bouvines: 27. července 1214*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-164-3.
8. CHEUNG, Alan a kol. *Zbraně – Mezinárodní encyklopedie zbraní od roku 5000 př. n. l. do roku 2000*, Praha: Svojtka&Co, 1999, ISBN 80-7237-284-X.
9. KLUČINA, Petr – PEVNÝ, Pavol. *Arma defensiva*. Bratislava: Slovart, 1992, ISBN 80-7145-054-05.
10. MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: NLN, 1997, ISBN 80-7106-242.

11. NOSSOV, Konstantin. *Gladiátoři – Krev a písek*. Praha: DEUS, 2012. ISBN 978-80-87408-12-04.
12. PLCH, Pavel. *Historický šerm*. Praha: SPN, 1981.
13. PLCH, Pavel. *Scénický boj – Šerm kordem*. Praha: SPN, 1989.
14. ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Šermíři, rváči, duelanti: encyklopedie evropského šermu*. Praha: Ivo Železný, 1994. ISBN 80-7116-865-5.
15. ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Velká kniha o soubojích a duelantech*. Praha: Regia, 2004. ISBN 80-86367-43-6.
16. TUČEK, Jaroslav. *Pražští šermíři a mistři šermu*. Praha: Otto Girgal, 1927.
17. TVARŮŽEK, Robert. *Šerm končářem*. Brno: Moravské nakladatelství, 1947.
18. TYRŠ, Miroslav. *Základové tělocviku*. Praha: I. L. Kober, 1873.
19. VINCENC, Jiří. *Stručná historie šermu*. Praha: Nakladatelství Elka Press, 2002, ISBN 80-902745-1-X.

Internetové zdroje

20. Český šermířský svaz [online]. ©2006. Dostupné z <http://www.czechfencing.com/>
21. Bojová umění [online]. ©. Dostupné z <http://www.bojovaumeni.cz/>
22. Müschwerk [online]. ©2011. Dostupné z <http://www.myschwerk.webzdarma.cz/>
23. Český svaz moderního pětiboje [online]. ©2009. Dostupné z <http://www.pentathlon.cz/>
24. Sportovní šerm šavlí [online]. ©2004. Dostupné z <http://www.typl.cz/amu/>
25. Sporty Vrchlického [online]. ©2005. Dostupné z <http://sporty.vrchlickeho.cz/>
26. Zbraně a zbroje [online]. ©2009. Dostupné z <http://zbraneazbroje.websnadno.cz/>

Přílohy

Seznam příloh

1. kapitola – Sportovní šerm

1. Ukázka zpracování knihy o sportovním šermu Roberta Tvarůžka a knihy Základové tělocviku od Miroslava Tyrše
2. Nákres planše
3. Nákres fleretu a jeho zásahové plochy
4. Nákres kordu a jeho zásahové plochy
5. Nákres šavle a její zásahové plochy

2. kapitola – Metody zkoumání vývoje šermu

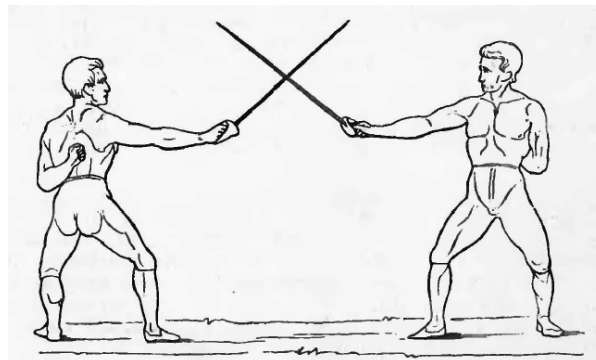
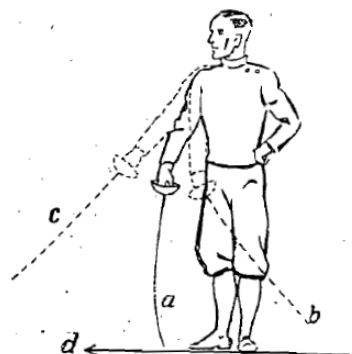
6. Výjev z Maciejowské bible ze 13. století
7. Ilustrace z Talhofferovy knihy z roku 1467, boj krátkým mečem
8. Ilustrace z Marozzova manuálu Opera nova, používání pěstního štítku a tarče
9. Ilustrace z Agrippovy teoretické knihy o šermu, poloha zbraně prima
10. Ilustrace z knihy Giacomina Grassiho di Modena znázorňující nízký střeh
11. Ilustrace ze Saint-Didierových skript
12. Ilustrace z Fabrisovy knihy Umění šermu, znázornění prvního střehu po taseání meče

3. kapitola – Vývoj zbraní

13. obrázky mečů
 - a. řecký meč
 - b. gladius
 - c. laténský meč
 - d. raně středověký meč
 - e. vikinský meč
 - f. meč vrcholného středověku
 - g. obouruční meč
 - h. italský meč
 - i. španělský meč z 15. a 16. století

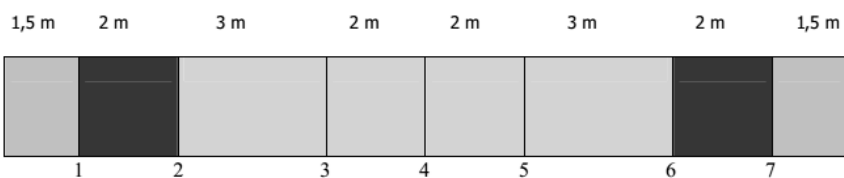
- j. různé typy hlavic mečů
 - k. různé typy příček meče
 - 14. Rytina Daniela Hopfera z 16. století - Lanckknecht se svou ženou
 - 15. typy košů na kordech nebo rapírech
 - a. ledvinkové listy
 - b. zvoncový
 - c. prutový
 - 16. Italská trabantská zbroj z roku 1540
 - 17. Nákres arkebuzy
4. kapitola – Vývoj šermu
- 18. Obrázek řeckého hoplíta a římského legionáře z encyklopedie Zbraně – Mezinárodní encyklopedie zbraní od roku 5000 př. n. l. do roku 2000
 - 19. Obrázek falangy
 - 20. Mozaika z Říma – bojující gladiátoři
 - 21. Vyobrazení bojovníků z Maciejowské bible ze 13. století
 - 22. Ilustrace utkání rytířů v učebnici mitra Talhoffer z 15. století
 - 23. Ilustrace Jacoba Johanna Walhausena z knihy Krigskunst zu Prerd t z roku 1616, boj arkebuzíra s rytířem
5. kapitola – Sportovní šerm – historie sportovní disciplíny do počátku 20. století
- 24. Portrét Gustava Hergsella
 - 25. Fotografie pplk. Dominika Riegela
 - 26. Fotografie Viléma Goppolda z Lobsdorfu
6. kapitola - Návrat sportovních šermířů k dobovému šermu
- 27. Fotografie představení skupiny historického šermu na dvoře Vojenského muzea roku 1960
 - 28. Fotografie představení skupiny historického šermu Sígři – Atavis et armis
 - 29. Fotografie představení skupiny historického šermu Sígři – Gotický turnaj
 - 30. Fotografie představení skupiny historického šermu Sígři – Kavalír
 - 31. Fotografie představení skupiny historického šermu Sígři – Napoeonův voják

1. kapitola – Sportovní šerm

Příloha č. 1.

Šermířská planě

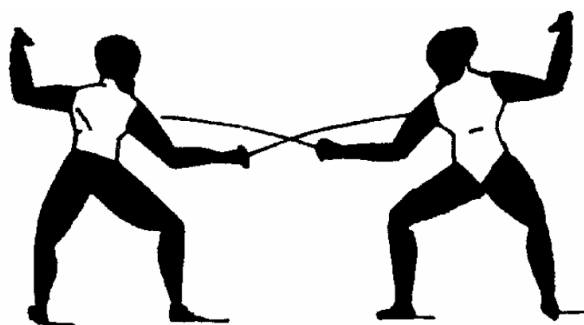
- 1,7 konečné čáry (jejich překročení oběma nohama je trestáno zásahem)
- 2,6 poslední 2 m (upozornění pro šermíře, že se blíží ke konečné čáře)
- 3,5 středové čáry (zde šermíři nastupují na začátku boje a po každém platném zásahu)
- 4 střed planše

Celková délka planše 14 m + na každém konci ústupový prostor v délce 1,5 m.
Šířka v rozmezí 1,5 m až 2 m.

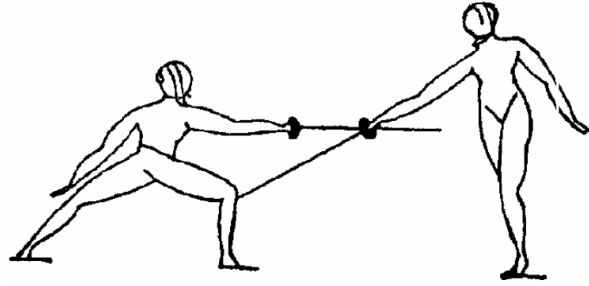
Planě je vyrobena z vodivého materiálu a je uzemněna, aby nebyly registrovány zásahy do planše.

STK ČŠS/Kamila Vincencová/28.3.2003

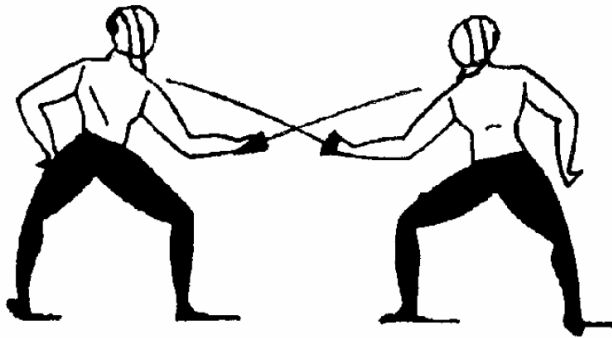
Příloha č. 2.

Příloha č. 3.

Příloha č. 4.

Příloha č. 5.

2. kapitola – Metody zkoumání vývoje šermu

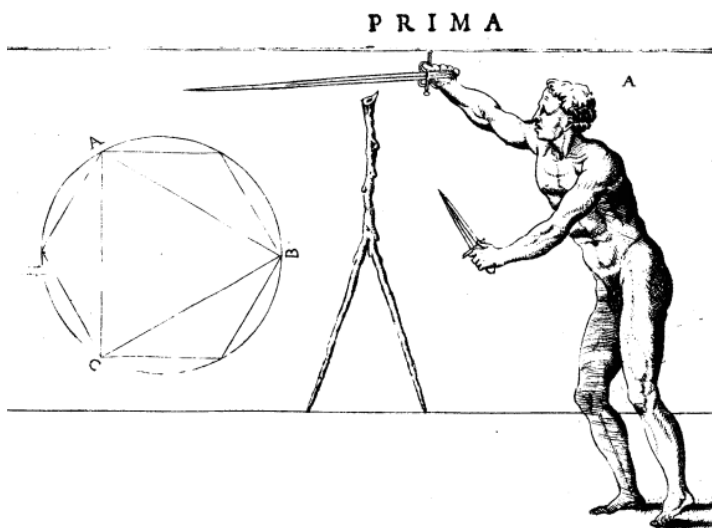
Příloha č. 6.

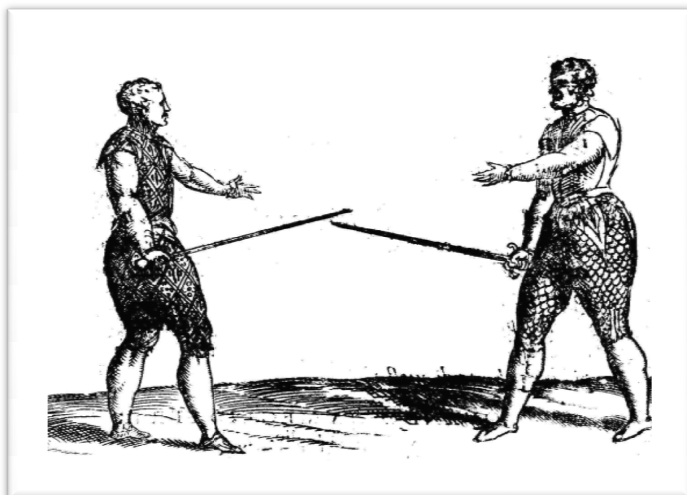
Příloha č. 7.

Příloha č. 8.

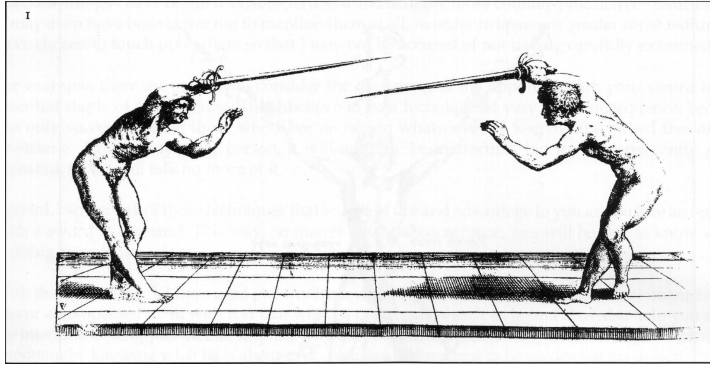
Příloha č. 9.

Příloha č. 10.

Příloha č. 11.

Příloha č. 12.

3. Vývoj zbraní

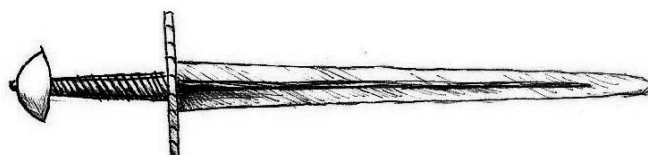
a) řecký meč

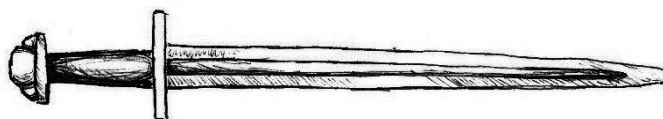
b) gladius

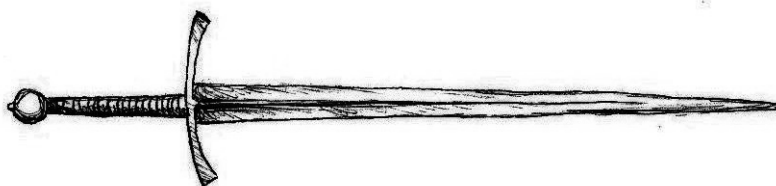
c) laténský meč

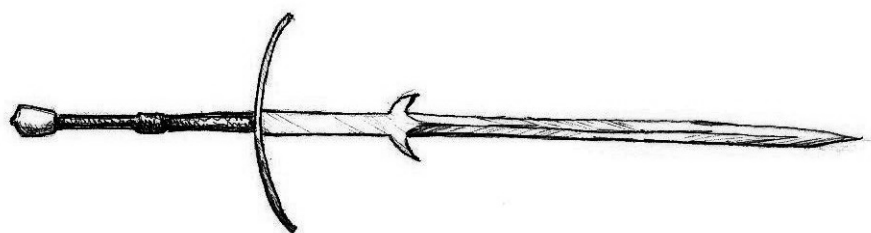
d) raně středověký meč

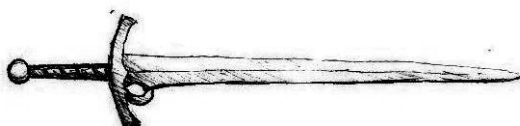
e) vikingský meč

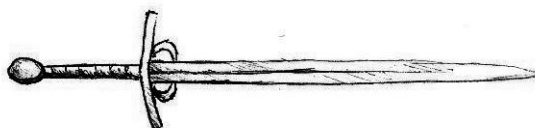
f) meč vrcholného středověku

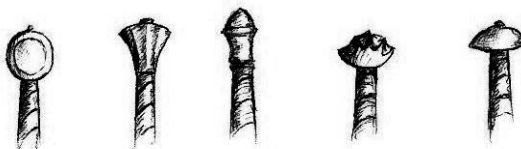
g) obouruční meč

h) italský meč

i) španělský meč z 15. a 16. století

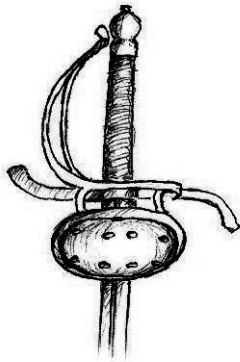
j) různé typy hlavic mečů

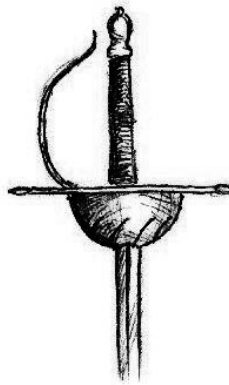
k) různé typy příček meče

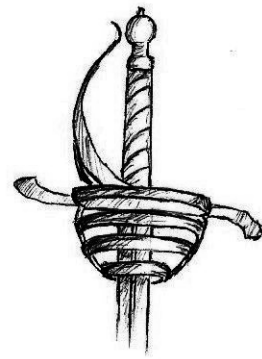
Příloha č. 14.

a) ledvinkové listy

b) zvoncový

c) prutový

Příloha č. 15.

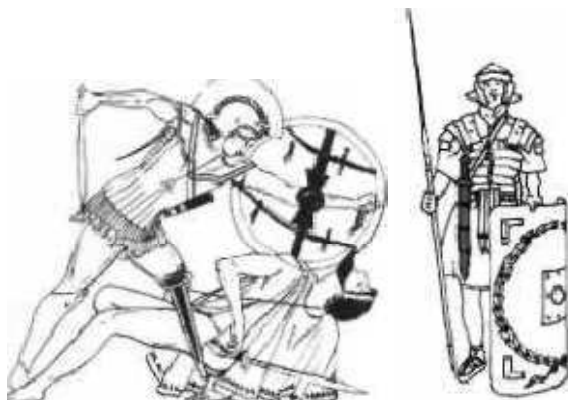

Příloha č. 16.

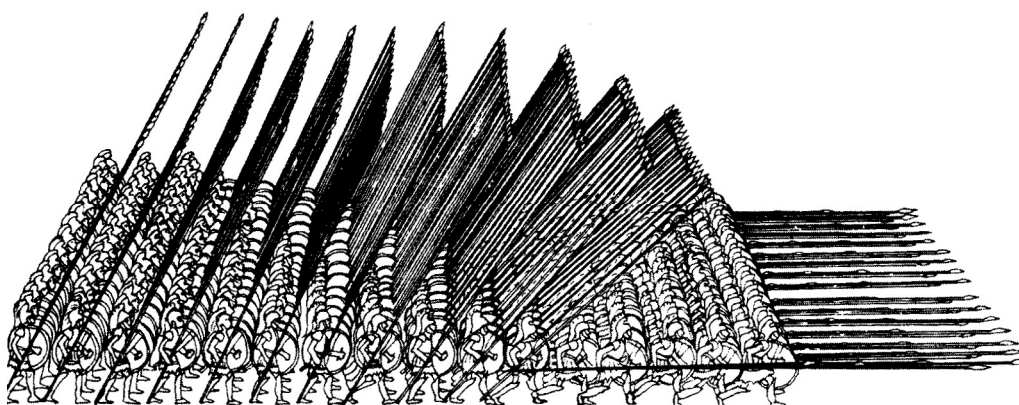

Příloha č. 17.

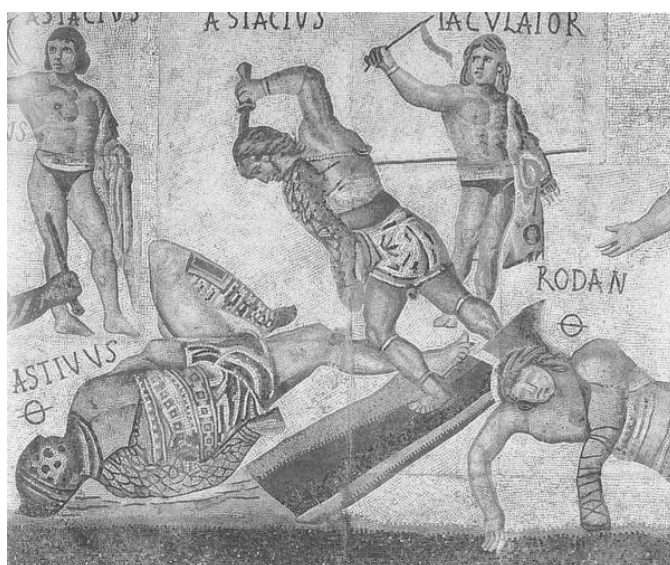
4. kapitola – Vývoj šermu

Příloha č. 18.

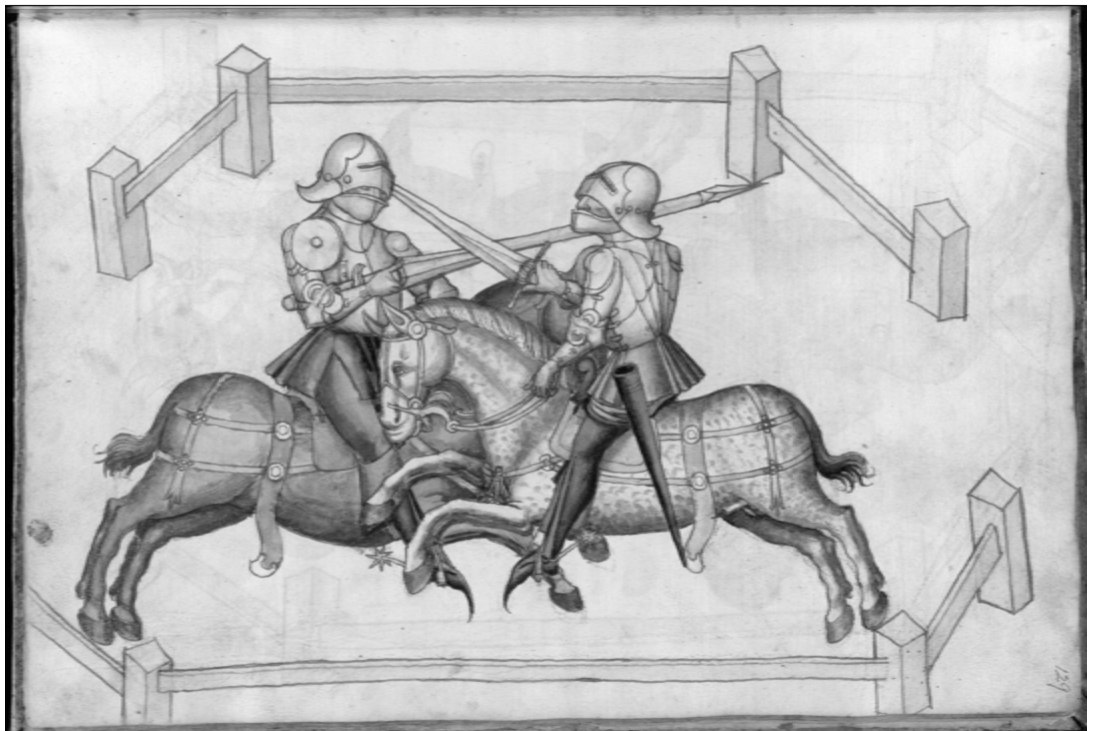
Příloha č. 19.

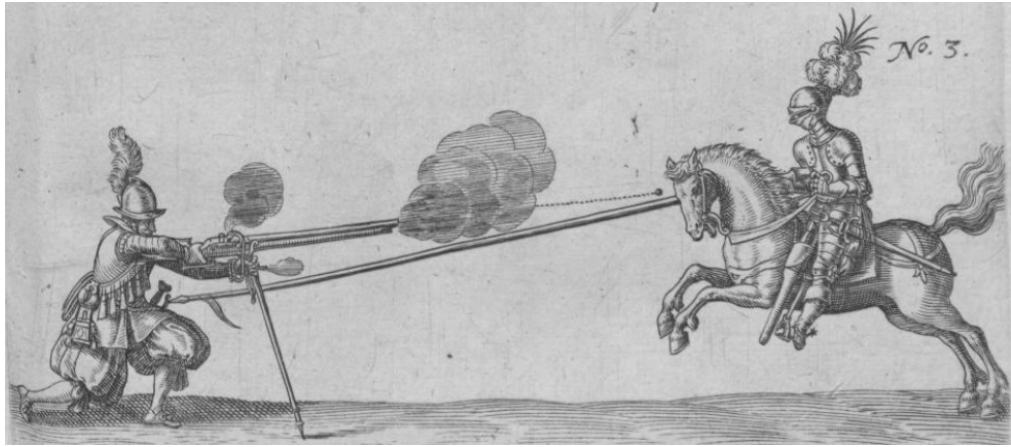
Příloha č. 20.

Příloha č. 21.

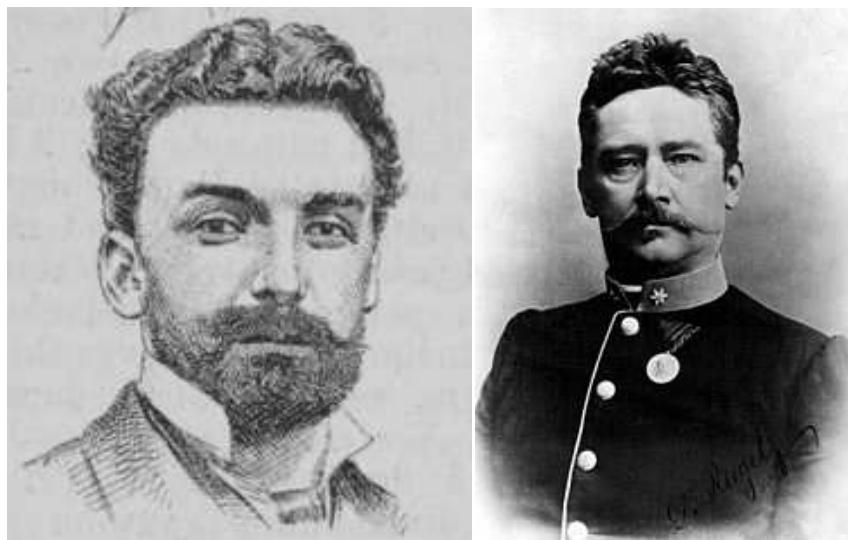

Příloha č. 22.

Příloha č. 23.

5. kapitola – Sportovní šerm – historie sportovní disciplíny do počátku 20. století

Příloha č. 24. a 25.

Příloha č. 26.

6. kapitola - Návrat sportovních šermířů k dobovému šermu

Příloha č. 27.

Příloha č. 28.

Příloha č. 29.

Příloha č. 30.

Příloha č. 31.

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce
Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				